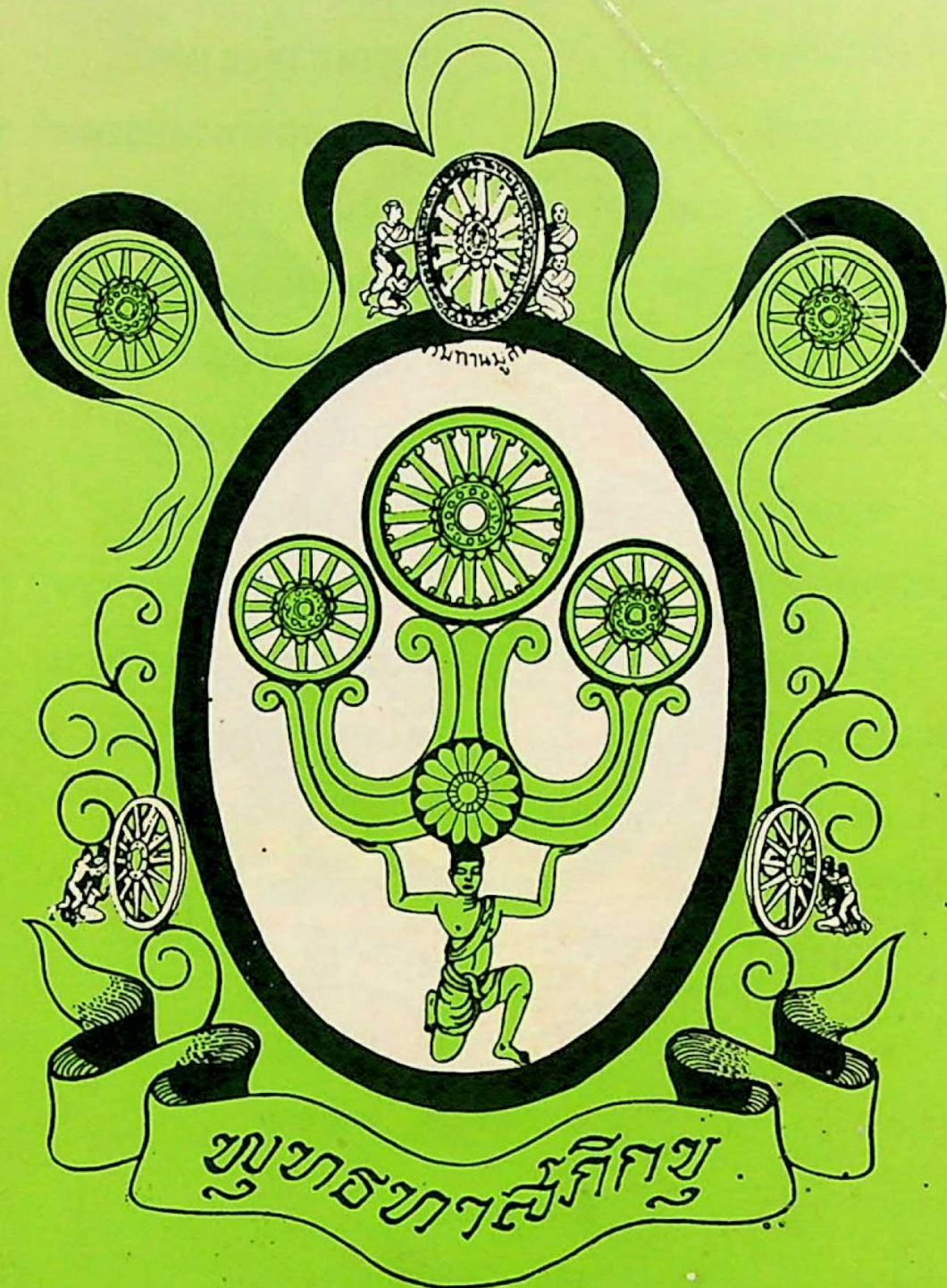

สนทกฏโก

[ขุดหมันล่อ อันดัม ๖๙]

อุทิศนา

จักรธรรมะมาลัย	จะหมื่นทั่วทั้งธาตตรี
แผ่ธรรมะรังษี	ตามพระพุทธรูปทรงประสงค์ ๖
มั่นหมายจะเสริมศาสน์	สถาปนั้โลกให้อยู่ยง
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกศุขสถาพร ๖
หากแล้งพระธรรมญาณ	อันธพาลกลีบร
จะครองโลกเป็นอากร	ให้เลวลู่สู่เดรัจฉาน ๖
จะทุกข์ทนทั้งคืนวัน	พิฆาตกันบมีประมาณ
ด้วยเหตุอหังการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม ๖
บรรชั้พระพุทธรองค์	จึงประสงค์ประกอบกรรม
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกผองผ่องพันภัย ๖
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไพศาลพิชิตชัย
แปดหมื่นสี่พันนัย	อุทิศทั่วทั้งธาตตรี ๖

พ.ท.

๒๕๒๓

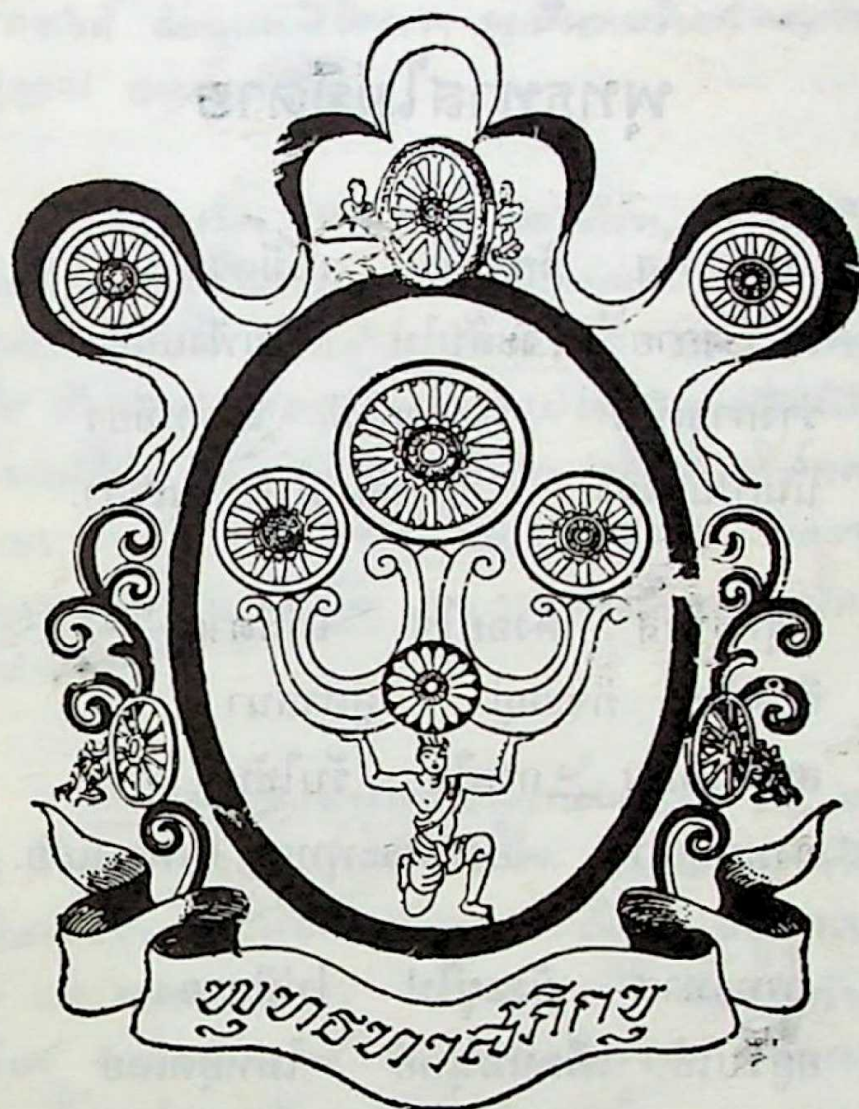

พิมพ์ที่ : มิตรนราการพิมพ์

259/142 ซอยพิบูลย์เวศม์ 2 สุขุมวิท 71 พระโขนง คลองเตย กรุงเทพฯ 10110
โทร. 392-0146 แฟกซ์: 381-0238

สนทกฏโก

[ชุดหมุล้อ อันดับ ๖๙]

ศรัทธาบริจา

ของ

ผู้มีนามท้ายเล่ม

๒๗ พฤษภาคม ๒๕๓๘

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ๕,๐๐๐ เล่ม

กวีนิพนธ์

[๒๘ ปฐมภูมิ ธรรมเทศนา]

พุทธทาสไม่มีตาย

พุทธทาส จักอยู่ไป ไม่มีตาย
แม้ร่างกาย จะดับไป ไม่ฟังเสียง
ร่างกายเป็น ร่างกายไป ไม่ล้าเอียง
นั่นเป็นเพียง สิ่งเปลี่ยนไป ในเวลา.

พุทธทาส คงอยู่ไป ไม่มีตาย
ถึงดีร้าย ก็จะไม่อยู่ คู่ศาสนา
สมกับมอบ กายใจ รับใช้มา
ตามบัญชา องค์พระพุทธรูป ไม่หยุดเลย.

พุทธทาส ยังอยู่ไป ไม่มีตาย
อยู่รับใช้ เพื่อนมนุษย์ ไม่หยุดเฉย
ด้วยธรรมโฆษณ์ ตามที่วาง ไว้อย่างเคย
โอ้เพื่อนเอ๋ย มองเห็นไหม อะไรตาย.

สันติภูฏิโก

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์เป็นครั้งที่ ๑ แห่งภาควิสาขบูชาในวันนี้ เป็นการขึ้นต้นใหม่ของชุดแห่งการบรรยาย. ในภาคมาฆบูชาได้พูดถึงเรื่องปัจจัยที่ ๕ เสร็จไปแล้ว ในภาคนี้เมื่อคิดดูว่าจะพูดเรื่องอะไรดี ก็นึกไม่ค่อยออก, ไปๆ มาๆ ก็นึกไปในทำนองที่ว่าเรื่องที่รู้กันอยู่ แต่ไม่ถึงที่สุด คือไม่เพียงพอที่จะสำเร็จประโยชน์นั้นแหละ เอามาพูดเสียใหม่ให้รู้กันถึงที่สุด ก็จะเป็นการดี คือสมกับที่เป็นภาควิสาขบูชา ซึ่งพอจะสรุป

ความได้ว่า เป็นภาคแห่งแสงสว่าง ก็ควรจะมีแสงสว่าง
ยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

ความรู้บางเรื่องยังไม่สว่างแจ่มแจ้งเพียงพอก็มีอยู่
แล้วบางทีก็เป็นที่น่าเวทนา คือว่ามันเป็นเรื่องเบื้องต้น ที่ควร
จะรู้จักอย่างแจ่มแจ้ง แล้วก็ไม่รู้อย่างแจ่มแจ้ง. เรื่องที่ถือว่าเป็น
เรื่องเบื้องต้นที่สุด ก็น่าจะได้แก่เรื่อง พระพุทธ พระธรรม และ
พระสงฆ์; เดิมนั้นเรารู้จักพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์กันอย่าง
แจ่มแจ้งถึงที่สุดหรือยัง? ก็ลองคิดดูเอง. อาตมาสังเกตเห็นว่า
ยังมีอะไรบางอย่างเหลืออยู่ คือไม่เป็นไปอย่างเพียงพอ ที่ควรจะ
รู้ควรจะเข้าใจให้ดี ๆ ในที่นี้ก็หมายถึงเรื่องพระธรรมนั่นเอง.

พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ๓ อย่างนี้ ใจความ
สำคัญที่สุดอยู่ที่เรื่องพระธรรม, พระพุทธเจ้าเป็นพระพุทธเจ้า
ก็เพราะตรัสรู้ธรรม, พระธรรมคือสิ่งที่ดับทุกข์ได้, พระสงฆ์ก็คือ
ผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อจะดับทุกข์นั่นเอง. ความสำเร็จประโยชน์
อยู่ที่พระธรรม เราควรารู้เรื่องพระธรรมกันให้เพียงพอ จน
สำเร็จประโยชน์ คือดับทุกข์ได้.

สันติปฏิโก คือคำแรกที่ต้องทำความเข้าใจ

ทีนี้เมื่อพิจารณาดูว่า พระธรรมในความหมายไหน ที่ยังไม่เป็นที่เข้าใจกันอย่างเพียงพอ มันก็ได้แก่คำแรกของพระคุณของพระธรรม คือคำว่า “สันติปฏิโก”. สวากขาโต ภควตาธัมโม พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคกล่าวไว้ดีแล้วนั้น, สันติปฏิโก เป็นสันติปฏิโก อันบุคคลพึงเห็นได้ด้วยตนเอง. สันติปฏิโก คำนี้แหละยังเป็นปัญหานัก จึงอยากจะทำให้เป็นคำที่หมดปัญหา, ให้เข้าใจกันอย่างแจ่มแจ้ง เหมือนที่เราได้เข้าใจคำอื่นอีกหลายๆคำที่แล้วมา เช่นคำว่าปัจจัยที่ ๕ ซึ่งพูดกัน ๑๓ ครั้ง.

นึกดูก็น่าสงสาร เรื่องปัจจัยที่ ๕ อย่างเดียว พูดกัน ๑๓ ครั้ง จะเข้าใจหรือยังก็ไม่ทราบ. อาตมาสันนิษฐานว่าคงจะเข้าใจ, เข้าใจจนถึงกับว่า พอเอ่ยว่าปัจจัยที่ ๕ แล้ว ให้มีความเข้าใจทะลุปรุโปร่งไปหมด ว่า มันคืออะไร? มันได้แก่อะไร? จะต้องทำอย่างไร?

อีกคำหนึ่งที่พูดติดปากได้แล้วว่า เช่นนั่นเอง ถ้าใครเข้าใจคำว่าเช่นนั้นเองถึงที่สุด มันก็จะดับทุกข์ได้ เพราะไม่มีอะไรที่ไม่เช่นนั้นเอง, มันเป็นเช่นนั้นเอง. เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง

ทันทีเลย พอมีอะไรเกิดขึ้น มันก็หลุดปากออกไปได้ว่า
เช่นนั้นเอง. อย่างการปฏิบัติเมื่อวันสองวันนี้ ถ้าใครประหลาด
ใจ คนนั้นก็ไม่ใช่จักเช่นนั้นเอง, ถ้าคนรู้ธรรมะเพียงพอ มันก็ว่า
โธ่เช่นนั้นเอง. นี่คนที่เช่นนั้นเองได้นั้น มันต้องรู้จักเช่นนั้นเอง
ถึงขนาดที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาเอาทีเดียว.

เดี๋ยวนี้เราจะพูดถึงคำว่า สันติภูมิจิโก, พอพูดว่า
สันติภูมิจิโก ก็ขอให้มันเข้าใจแจ่มแจ้งได้ เหมือนกับเราเข้าใจ
คำว่าเช่นนั้นเอง. สันติภูมิจิโกความหมายว่า อันบุคคลเห็น
ได้ด้วยตนเอง, สัง ว่าเอง ภูมิจิ แปลว่า เห็น เป็นคุณสมบัติ
ของพระธรรม ถ้าไม่มีความเป็นสันติภูมิจิโก พระธรรมที่แท้จริงก็
ไม่มีแก่บุคคลนั้น. สันติภูมิจิโก เป็นคุณสมบัติที่แสดงลักษณะ
ของพระธรรม ที่เราท่องกันอยู่ทุกวันว่า สวากขาโต ภควตาธัมโม
สันติภูมิจิโก อกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปนยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ
วิญญูหิ; บทที่เข้าใจยาก ก็อยากจะระบุว่าเป็นบทสันติภูมิจิโกนี้
เอง. คุณสมบัติของพระธรรมมีมากเท่าไร ก็มารวมอยู่ใน ๖ บทนี้;
จะแปลกไปอีกบทหนึ่งก็คือ นิชชโร ซึ่งต้องนับว่ามีความสำคัญ
มาก.

พระธรรมไม่ชรา จึงไม่ล้าสมัย

นิชชโร แปลว่าไม่รู้จักชรา คือ พระธรรมนั้นแก่ชราไม่เป็น เปรียบเหมือนกับเป็นหนุ่มอยู่เสมอ, ก็หมายความว่า แม้เดี๋ยวนี้ พระธรรมก็ยังไม่แก่ พระธรรมเดิมนั้นแหละยังไม่แก่ ยังเอามาใช้ได้ แม้เดี๋ยวนี้, มีลักษณะไม่ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย จึงไม่แก่ ไม่พินสมัย, ไม่ล้าสมัย ไม่พินสมัย นี่อีกบทหนึ่งซึ่งควรจะสนใจ. สิ่งที่แก่ได้ชราได้ เปลี่ยนแปลงไปตามเวลาได้นั้น มันก็ต้องแตกดับในที่สุด; พระธรรมในที่นี้ พระธรรมที่แท้จริง คือ ไม่แก่ ไม่ชรา ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ที่เรียกว่า อกาลโก ควรจะเป็นที่เข้าใจกันไว้.

สำหรับพวกที่หาว่า พระธรรมหรือศาสนานี้มันล้าสมัยแล้ว ไม่อาจจะใช้ให้เป็นประโยชน์ได้สำหรับสมัยนี้ อย่างนี้เป็นต้น. ก็ เพราะว่า คนๆ นี้เขาไม่รู้จักพระธรรมในลักษณะที่เป็นสันติภูฏิโก เขามีความโง่ ไม่เห็นพระธรรมว่าเป็นอย่างไร แล้วก็เหมาเอาว่า พระธรรมนี้ล้าสมัยแล้ว พินสมัยแล้ว. ถ้าว่าเขารู้จักพระธรรมในลักษณะสันติภูฏิโก เขาจะไม่พูดอย่างนั้น คือพูดไม่ได้ เพราะพระธรรมไม่ล้าสมัย ไม่ชรา. ถ้าพุทธบริษัทบางคน ทั้งที่ตนเป็นพุทธบริษัท ก็เกิดสงสัยในพระธรรม ว่าพระธรรมข้อนี้จะพินสมัยใช้ไม่ได้ อย่างนี้ละก็ เขาก็ไม่ใช่พุทธ-

บริษัท คือไม่รู้จักพระธรรมนั่นเอง เพราะพระธรรมไม่มีชรา
ดังที่กล่าวแล้ว.

ผลของการไม่เป็นสันติภูฏิก

เนื่องจากว่าเราไม่เข้าใจพระธรรม จนถึงกับเป็น
สันติภูฏิกกัน ทั้งในแง่ปริยัติ และในแง่ปฏิบัติ และในแง่ปฏิเวธ.
มันก็เกิดอุปสรรคชนิดที่ตายด้าน คือพุทธบริษัทที่เฝ้าหลักตอใน
วัฏฏะ ไม่ก้าวไปข้างหน้า หยุดอยู่ที่นี้, นั่งเฝ้าหลักตอในวัฏฏะอยู่
ที่นี้ คือรักษาความโง่ของตนไว้ นั่งเฝ้าวิชาความโง่ของตน
รักษาไว้ที่นี้ นี่เรียกว่าเฝ้าหลักตอในวัฏฏะ หรือมิจฉาทิภูฏิก; มัน
จะเกิดอุปสรรคขึ้นถึงขนาดนั้น เพราะฉะนั้น ขอให้สนใจกันได้
แล้ว ในเรื่องของสันติภูฏิก.

ไม่เป็นสันติภูฏิก คือไม่เห็นลงไปด้วยตนเอง ใน
เรื่องที่เป็นปริยัติ คือบทข้อความต่างๆ ที่เป็นปริยัติที่สอนอยู่
เป็นบาลีก็ดี เป็นอรรถกถาก็ดี ที่เอามาเรียนเป็นนักธรรม เป็น
บาลี เป็นอะไรก็ดี นี่เรียกว่าปริยัติ. มันไม่เป็นสันติภูฏิก
เพราะไม่เข้าใจถ้อยคำนั้นๆ อย่างถูกต้อง แม้ว่าจะจำได้มาก
ให้จำหมดทั้งพระไตรปิฎกเลย จำได้หมด แต่ก็ยังคงเป็นไม่สัน-
ติภูฏิกอยู่นั่นแหละ คือไม่เข้าใจเนื้อความนั้นโดยถูกต้อง.

เรื่องกรรมกิตติ เรื่องอนัตตาก็ดี เรื่องปฏิจจสมุปบาท กิตติ ไม่ได้เข้าใจความหมายของถ้อยคำนั้นอย่างถูกต้อง ดังที่ได้เคยพูดกันมาแล้ว ว่า มีคำอะไรบ้างที่เราไม่เข้าใจกันอย่างถูกต้อง. อย่างในเรื่องปฏิจจสมุปบาท ก็คำว่า ชาติ-ความเกิดขึ้นแหละ เราไม่ได้เข้าใจกันอย่างถูกต้อง เลยไม่รู้ปฏิจจสมุปบาทอย่างถูกต้อง จึงไม่สามารถเอาหลักเรื่องปฏิจจสมุปบาทมาปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ได้, นี้เรียกว่า ปริยัติไม่เป็นสันตสิกฺขโก คือไม่เข้าใจในตำรา หรือในปริยัตินั้นอย่างถูกต้อง.

การปฏิบัติไม่เป็นสันตสิกฺขโก คือปฏิบัติไปทั้งที่ไม่เข้าใจ ปฏิบัติตามๆ กันไปอย่างงมงาย, แม้จะเคร่งครัดเหลือประมาณ การปฏิบัตินั้นก็ไม่เป็นสันตสิกฺขโกไปได้ เพราะมันจะเป็นสันตสิกฺขโกไม่ได้ด้วยความเคร่งครัด. มันเป็นสันตสิกฺขโกเพราะความเห็นอย่างแจ่มแจ้ง จนปฏิบัติถูกต้อง เมื่อปฏิบัติถูกต้อง เห็นอยู่อย่างถูกต้อง จึงจะเป็นสันตสิกฺขโก.

ที่นี้ ปฏิเวธ คือผลของการปฏิบัติ ก็ไม่เป็นสันตสิกฺขโก คือมันไม่เกิดผลที่แท้จริง, ผลที่แท้จริงไม่ได้เกิดขึ้นเป็นความสุข หรือเป็นมรรค ผล นิพพาน หรืออะไรก็ตาม มันไม่ได้เกิดขึ้น แล้วมันจะเอาสันตสิกฺขโกมาแต่ไหน. ก็สำคัญเอาเองว่า นี่เป็นมรรค เป็นผล เป็นนิพพาน เป็นความสุข เป็นอะไรไป

ตามความเข้าใจของตนเอง, เรียกว่าสำคัญผิด เอาตามที่บอกๆ
กล่าวๆ กันมา หรืออ่านแล้วไม่เข้าใจ ก็เอามาถือเป็นหลัก.

นี่คือตัวปัญหา การเล่าเรียน ก็ไม่เป็นสันติภูฏิโก การ
ปฏิบัติก็ไม่เป็นสันติภูฏิโก การรับผลของการปฏิบัติ ก็ไม่เป็น
สันติภูฏิโก แล้วมันได้อะไร? ไม่มีพระธรรมเหลืออยู่สักนิด
เดียว เพราะว่าพระธรรมที่แท้จริงเป็นสันติภูฏิโกดังที่กล่าวแล้ว.
แม้เราจะได้ยิน คำอื่นๆ ว่า สวากขาโตกัถิ อกาลิโกกัถิ เอหิ-
ปัสสิโก อะไรก็ดี มันเป็นหมันไปหมด เพราะว่ามันไม่เห็น
ความเป็นสันติภูฏิโก ก็ไม่เข้าใจได้ว่า พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัส
ไว้ได้อย่างไร.

หรือว่าเป็นอกาลิโกอย่างไร มันไม่เห็นที่ตัวพระธรรม
ก็ไม่เห็นว่า พระธรรมเป็นอกาลิโก เลยเข้าใจผิดว่าพระธรรม
ล้าสมัยอย่างนี้.

ที่ว่าพระธรรมเป็นเอหิปัสสิโก มันต้องมีอยู่จริงๆ ใน
จิตใจของเรา หรือว่าที่วาจาของเรา จึงจะเรียกคนอื่นว่า มาดูซิๆ
มันเป็นอย่างนี้ๆ ถ้าพระธรรมยังไม่เป็นสันติภูฏิโกแก่เรา ก็ไม่มี
ทางที่จะเรียกว่าท่านทั้งหลายจงมาดูๆ.

โอปนยิโก จะน้อมเข้ามาใส่ตัว มันก็น้อมเข้ามาไม่ได้
เพราะมันไม่รู้จะน้อมอะไร.

ปัจจัยดั่ง เวทิตัพโพ วิญญูหิ ก็ยังไม่มี เพราะเขา
ไม่ได้เป็นผู้รู้สึกต่อพระธรรมนั้นเฉพาะตน; เดียวนี้มันก็เป็นเสีย
อย่างนี้.

เห็น คือ รู้สึกด้วยใจ

เรามาทำความเข้าใจเรื่องสันติภูมิจากกันให้ถึงที่สุด,
สันติภูมิจากแม้ว่าจะแปลว่าเห็นได้ด้วยตนเอง คำว่า เห็น ในที่นี้
มันใช้แทนคำพูดอื่นๆ เช่น คำว่า รู้สึก ธรรมะรู้สึกอยู่กับใจ
นั่นแหละ เรียกว่าเห็น หรือเห็นเอง, รู้สึกอยู่เอง ก็เรียกว่า
เห็นเอง. เพราะว่าธรรมะในที่นี้ ไม่ได้หมายถึงสิ่งที่เห็นด้วยตา
หรือดูด้วยตาธรรมดา แต่ดูด้วยตาธรรมะ ธรรมจักขุ ธรรมจักขุ
ดูเห็น นั่นคือ รู้สึกด้วยใจ ปัญญาจักขุ ธรรมจักขุ ญาณทัส-
สนะดูแล้วก็เห็น แล้วก็รู้สึก. ฉะนั้นคำว่า สันติภูมิจาก คือ
รู้สึกอย่างแท้จริงอย่างเต็มที่ ราวกับว่าเราเห็นด้วยตา พอ
ใครพูดหรือออกชื่อสิ่งนั้น ก็รู้จักได้ดี.

เหมือนกับเราพูดว่าเกลือ คนที่ไม่เคยเห็นเกลือ มันก็
ไม่มีทางที่จะนึกไปได้ว่าเกลือเป็นอย่างไร, นี่ดีแต่ว่าทุกคนเคย
เห็นเกลือ เคยกินเกลืออะไร พูดว่าเกลือ มันก็รู้ว่าเกลือเป็น
อย่างไร; แต่ถ้าไปพูดกับคนที่ไม่เคยเห็นเกลือ มันก็ฟังไม่ถูก

ว่าเกลือนั่นคืออะไร. ที่นี้คนที่เคยกินเกลือแล้ว รู้จักเกลือดี พอพูดว่าเกลือ มันก็รู้จักเกลือมากกว่าพวกที่เพิ่งแต่เคยเห็น แต่ไม่เคยกินเกลือ.

ธรรมะนี้ก็เหมือนกัน ที่จะพูดว่าเป็นมรรค ผล นิพพาน หรือเป็นอะไร ที่ล้วนแต่จะดับทุกข์ได้นั้น ก็ไม่เป็นที่เข้าใจ เพราะมันไม่เคยแม้แต่เห็น อย่าพูดถึงว่าจะได้เคยชิมรส. นี่ขอให้เอาตัวอย่างนี้ไปจับดู เป็นเครื่องเทียบเคียงว่า คำว่าเห็นเอง มันมีความหมายอย่างไร. เกลือสำหรับคนที่ไม่เคยเห็นเกลือ, เกลือสำหรับคนที่ไม่เคยกินเกลือ มันก็พูดไปแต่ปาก, แต่ถ้าคนเคยเห็นเคยกินเกลือ แล้วก็รู้แจ่มแจ้ง เพราะมันเคยกินมาแล้ว มันง่ายนิดเดียวที่จะรู้รสเกลือ.

ที่นี้จะพูดฝ่ายตรงกันข้าม ที่มันเป็นอันตราย เช่น เสือ, สำหรับคนที่ไม่เคยเห็นเสือ เราจะพูดว่าเสือ มันก็ไม่สะดุ้ง สะเทือนอะไร เขาไม่รู้ว่าอะไร, แต่ถ้าเราพูดกับคนที่เคยเห็นเสือ มันพอจะนึกออก และรู้สึกกลัว, แต่ถ้าเราพูดกับคนที่เคยถูกเสือกัดมาก่อนแล้วละก็ ยิ่งดีมาก เขาจะรู้จักความหมายของคำว่าเสือถึงที่สุดได้.

เหมือนกับเราจะพูดถึงเรื่องฝ่ายกิเลสและฝ่ายทุกข์ พูดว่า กิเลส โลภะ โทสะ โมหะกัฏฐิ, ความทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย กัฏฐิ. คนที่เคยรู้รสของกิเลสมาแล้ว เขาฟังถูก รุสของ ความทุกข์มาแล้วเขาก็ฟังถูก; แต่คนโง่ไม่เคยรู้เรื่องของกิเลส มันไม่เห็นเป็นกิเลส เมื่อกิเลสเกิดขึ้นกลับเห็นว่าสนุกดี อย่างนี้ เขาฟังไม่ถูก ความทุกข์นี้บางอย่างเห็นเป็นความสุขไปเสียก็มี.

การศึกษาสมัยปัจจุบัน สอนไปในทางที่คนจะไม่รู้สึก ความทุกข์ มองเห็นเป็นของที่ธรรมดาจนเกินไป, แก้ไขกัน ไปได้ง่ายๆ; เมื่อแก้ไขไม่ได้ ก็ถึงตัวตายเสียก็แล้วกัน ไม่ต้อง เป็นทุกข์อะไร. ฉะนั้นคนจึงใช้ชีวิตถึงตัวตาย ฆ่าตัวตายดับทุกข์ ของตัว เพราะเขาไม่รู้เรื่องความทุกข์ว่า เกิดมาจากอะไร? และ เราจะดับมันได้อย่างไร?

นรท สวรรค์ เจริญฉาน เปรต อสุรกาย ที่เป็นสันติภูมิจิโก

นี้อาตมาจึงพยายาม ที่จะให้เข้าใจชื่อต่างๆ ที่ใช้พูด กันอยู่ ทั้งในภาษาคนและภาษาธรรม: เช่นคำว่า นรท เคยเห็น รูปภาพเขียนฝาผนัง เคยอ่านเรื่องราวเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ มัน ก็เป็นนรททางหู ไม่เป็นสันติภูมิจิโก, ถึงแม้จะเห็นรูปภาพที่น่าเกลียดน่ากลัว มันก็ไม่รู้สึกต่อความหมายของคำว่านรท.

ดังนั้นจึงได้บอกว่า นรกนะ เมื่อมันร้อนใจเหมือนไฟเผา นั่น, เมื่อใดมันมีความร้อนใจเกิดขึ้นเหมือนกับไฟเผา แล้วก็รีบศึกษามันเถอะ นั่นแหละคือความหมายหรือคุณค่าของนรก ฉะนั้นจงรู้สึกต่อความร้อนใจที่เผาผลาญอยู่ในใจ นี่เรียกว่านรก. อย่างนี้มันดีกว่าเห็นรูปเขียน หรือว่าอ่านเรื่องราวเรื่องนรกอย่างนั้นอย่างนี้ เพราะมันไม่รู้สึกต่อความทุกข์ความร้อนใจได้.

เมื่อพูดถึงสวรรค์ก็เหมือนกัน เขียนรูปภาพสวรรค์ให้ดู, บรรยายเรื่องให้อ่าน แต่มันจะรู้สึกรสชาติของสวรรค์ อันถูกต้องไม่ได้ ; จึงพูดว่า เมื่อเราชื่นใจในตัวเอง พอใจในตัวเอง ถึงขนาดที่ยกมือไหว้ตัวเองได้ นั่นแหละความรู้สึกอันนั้นแหละคือสวรรค์. อย่างนี้เป็นสันติภูมิโก, สวรรค์นี้เกิดเป็นสันติภูมิโกขึ้นแก่บุคคลนั้น เพียงแต่เห็นรูปภาพของสวรรค์ อ่านเรื่องราวของสวรรค์ ก็ไม่เป็นสันติภูมิโกแก่บุคคลนั้น.

ฉะนั้นนรกก็ดี สวรรค์ก็ดี มันจะเป็นสันติภูมิโกขึ้นมาได้ ก็ต่อเมื่อได้ชิมรสของมัน แล้วมันก็ชิมได้ที่นี้โดยไม่ต้องไปตกอยู่ในนรก. เมื่อใดมันร้อนใจเหมือนไฟเผา เมื่อนั้นรสของนรกมันมาปรากฏเป็นสันติภูมิโกอยู่ในใจแล้ว, เมื่อใดชื่นใจในการกระทำของตัวที่ได้ทำความดี พอใจนับถือตัวเอง ไหว้ตัวเองได้ นั่นมันสวรรค์.

นี้พูดโดยภาษาธรรมเพื่อให้เกิดสันติภูมิโก จนกระทั่งมีคนอันธพาลบางคน เขากล่าวหาอาตมาว่า ยกเลิกเรื่องนรก สวรรค์หมดแล้ว, ว่าพุทธศาสนาไม่มีนรกสวรรค์หมดแล้ว มาอยู่ในใจคนเล็กๆ น้อยๆ แล้ว อย่างนี้ก็มี. เราไม่ได้ยกเลิกเรื่องนรกสวรรค์ที่เขาพูดถึงกัน หรือในรูปภาพเหล่านั้น, เราต้องพูดใหม่ ให้เป็นสันติภูมิโก ให้มันเป็นความรู้สึกที่รู้สึกอยู่ในใจ ว่านี่นรกสวรรค์จริง: แกอย่าตกนรกชนิดนี้ ก็ไม่ตกนรกชนิดไหน ต่อตายแล้ว ถ้าแกได้สวรรค์ชนิดนี้แล้ว ก็จะได้สวรรค์ทุกชนิดที่ต้องการต่อตายแล้ว.

ฉะนั้นการทำให้เป็นสันติภูมิโกนี้ ไม่ได้ยกเลิกนรก สวรรค์ที่ยังไม่มองเห็น ที่ยังไม่ถึง หรือว่าจะถึงกันต่อตายแล้ว นั้นก็ยกไว้ให้พวกนั้นก่อน. เรามาทำสันติภูมิโก ในนรกสวรรค์ที่เป็นปัจจุตัง เวทิตัพโพ กัณฑ์นี้ดีกว่า จะได้รู้จักนรก จนถึงกับกลัวนรก, จะรู้จักสวรรค์ จนถึงกับว่าจะพอใจ หรืออยากจะได้สวรรค์ก็ได้เหมือนกัน ถ้ามันเป็นชนิดที่ถูกต้อง.

ที่นี้คำพูดบางคำเช่น นรก เปรต อสุรกาย ที่เป็นฝ่ายชั่วนั้น มันก็เหมือนกันแหละ: สัตว์เปรตจวนกลางทุ่งนา มันก็สัตว์เปรตจวน แต่ความหมายของมันคือความโง่, มันไม่รู้เรื่องทุกข์หรือดับทุกข์เอาเสียเลย. ความโง่นั้นคือ

ความหมายของสัตว์เดรัจฉาน. เมื่อไรเราโง่ถึงขนาดนั้น
 เมื่อนั้นเราเป็นสัตว์เดรัจฉาน; ไม่ต้องหมายถึงวัวควายกลางทุ่ง
 นา แต่หมายถึงความโง่ที่มาอยู่ในใจคน ระดับเดียวกับวัว
 ควายในทุ่งนา, นี่สันติภฏฐิโกต่อคำว่าสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งเป็น
 ออบายชนิตหนึ่ง ในบรรดาออบายทั้งหลาย.

คำว่า เปรต ก็คือหิวอย่างทนทรมาน เมื่อใดหิว
 ทนทรมาน นั้นมันเป็นเปรตแล้ว, ความเป็นเปรตมาสันติภฏฐิโก
 ในจิตใจของคนนั้นแล้ว.

หรือว่าอสุรกาย อสุระ ก็แปลว่าไม่กล้าหาญ, กาย
 แปลว่าหมู่หรือพวก, อสุรกายแปลว่า หมู่พวกสัตว์ที่ไม่มีความ
 กล้าหาญ, เอาใจความก็คือซี้ซลาด กลัว เมื่อใดกลัว กลัวนี้
 ต้องกลัวด้วยความไม่รู้ด้วยความโง่เสมอ ถ้ารู้แล้วไม่กลัว, มัน
 ก็กลัว บางคนก็เคยกลัวอะไรกันมาแล้ว ดูเอาเองว่า ความกลัว
 นี้มันสนุกไหม, เมื่อกลัวอะไรก็ตาม มันสนุกไหม? มันล้วนแต่
 ทุกข์ทรมานด้วยกันแหละ ความกลัวนี้ ฉะนั้นจึงจัดเป็นออบาย.
 อสุรกายที่อยู่ในโลกอื่นที่ไหนก็ไม่รู้ นั้นมันไม่สันติภฏฐิโกแก่เรา
 เก็บไว้ก่อนก็ได้, เรามาดูสันติภฏฐิโกในอสุรกาย คือความกลัว
 เมื่อใดความกลัวเกิดขึ้น เป็นความโง่ที่สุด แล้วมันก็ทรมานใจ
 เพราะความกลัว, นี่เห็น อสุรกายตัวจริงกันโดยเป็นสันติภฏฐิโก.

นี้ทางอบายเป็นอย่างนี้ นรก เจริจฉาน เปรต อสุร-
 กาย สามารถเป็นสันติภูมิได้ ในเวลาที่มันได้เกิดความรู้สึก
 ดังกล่าวนั้นขึ้นในใจของเรา. เชื่อว่าคงเคยเกิดกันมาแล้ว ความ
 ร้อนใจเหมือนกับไฟเผาก็เป็นนรกไป, ความโง่เหลือประมาณก็
 เป็นเจริญฉานไป, ความหิวเหมือนจะขาดใจในเรื่องอารมณ์ ไม่
 เฉพาะหิวข้าว ถึงหิวข้าวก็เหมือนกัน ต้องหิวด้วยความโง่เหมือน
 กับจะขาดใจนั้น จึงจะเป็นความหิวที่เป็นเปรต หิวตามธรรมดา
 ไม่ใช่เปรต หิวด้วยความโง่เป็นความหมายของคำว่าเปรต,
 อสุรกายก็เมื่อมันขลาดกลัวอย่างน่าเกลียด มันขลาดกลัวด้วย
 ความโง่ นี่ฝ่ายที่ไม่พึงปรารถนา มันก็มีอยู่อย่างนี้.

ถึงสวรรค์และพรหมโลกได้ในโลกนี้

พูดถึงสวรรค์ชั้นกามาวจร ชั้นรูปพรหม ชั้นอรูป-
 พรหม ก็อย่างเดียวกันอีก. เมื่อใดจิตมันเสวยสุข อันเกิดจากสิ่ง
 ที่เป็นที่ตั้งแห่งความพอใจอย่างถูกต้อง อย่างที่ไม่ต้องผิตพลาด
 มัวเมาอะไรกันนัก ก็เป็นสวรรค์ชั้นกามาวจร. เมื่อใดเสวยสุข
 อันเกิดมาจากสมาธิประเภทรูป ก็เป็นพรหมโลก คือสัตว์ในรูป
 พรหมเขามีจิตอย่างนั้น.

พระพุทธเจ้าก็ยังเคยตรัสว่า เมื่อบุคคลตั้งอยู่ในฌาน เช่นปฐมฌาน เป็นต้น ถ้าเขานั่งอยู่ที่ตรงไหน ที่นั่นนั้นเป็นที่นั่ง ทิพย์, เขายืนอยู่ตรงไหน ที่เขายืนนั้นเป็นที่ยืนทิพย์, เขานอนอยู่ที่ไหน ที่นอนนั้นเป็นที่นอนทิพย์, เขาเดินอยู่ที่ตรงไหน. ที่เดินนั้นเป็นที่เดินทิพย์. คือให้ถือเอาความหมายของมัน ว่ามันมีจิตอย่างนั้นเรียกว่าเป็นทิพย์ ในที่นี้คือเป็นสวรรค์หรือเป็นพรหม.

ตรงนี้อาจจะเข้าใจว่า เมื่ออยู่ในฌานนั้นมันเดินได้; ควรจะรู้ว่า เมื่อมันอยู่ในฌานจริง ๆ มันเดินไม่ได้ แต่ว่ารสของฌานนั้นยังเหลืออยู่ในใจ แม้เขาจะมาเดินอยู่ ความรู้สึกที่เป็นรสของฌานนั้นเขายังรู้สึกอยู่, วิตก วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตาก็ยังรู้สึกอยู่. เหมือนกับความทุกข์ความเศร้าโศกเสียใจนั้นแหละ เมื่อเดินอยู่มันก็รู้สึกเศร้าโศกเสียใจได้, เมื่อนั่งอยู่ก็เศร้าโศกเสียใจได้, ยืนอยู่ก็เศร้าโศกเสียใจได้, นอนอยู่ก็เศร้าโศกเสียใจได้ เพราะมันหมายถึงความรู้สึกของจิต, จึงมีคำกล่าวว่ามีฌานแล้ว ไปนั่ง ยืน เดิน อยู่ที่ไหน มันเป็นที่สถานที่ทิพย์ไปหมด.

ฉะนั้นเมื่อทำสมาธิสำเร็จ. ได้รับความสุขเกิดจากฌานจากสมาธินั้น นี่เป็นสันติภูมิโกต่อกำๆ นั้น: เช่นว่ารูปฌานก็ดี, ปฐมฌาน ทุติยฌานก็ดี, คำว่าพรหมในพรหมโลกก็ดี มาเป็น

สันติภูฏิกโกแก่ผู้ที่สามารถทำจิตใจเป็นอย่างนั้นได้. ส่วนรูป-
พรหมที่มันยิ่งขึ้นไปเป็นรูปผานนั้น มันก็อย่างเดียวกัน ต้อง
เข้าฌานชนิดนั้นได้, แล้วก็สัมผัสความรู้สึกที่รู้สึกอยู่ในจิตใน
ขณะนั้น ก็เป็นสันติภูฏิกโกต่อความสุขที่เกิดมาแต่รูปผาน.

นี่ขอให้เข้าใจ เรื่องที่พูดนี้ ซึ่งมุ่งหมายจะแสดงนิค
เดียวแหละ แสดงว่าสันติภูฏิกโกนี้มันเป็นอย่างไร. แม้ที่เขาพูด
กันว่าเทวดา นรทสวรรณค์ พรหมโลก อยู่ที่ไหนก็ไม่รู้ไกลแสนไกล
นั้น แล้วจะไปสันติภูฏิกโกกับมันได้อย่างไรละ ถ้าคนมันโง่ แล้ว
ก็ไม่มีทางเป็นสันติภูฏิกโก. เมื่อไม่เป็นสันติภูฏิกโก มันก็ไม่ใช่ของ
จริง ยังไม่เป็นธรรมะที่เป็นธรรมะจริง.

ฉะนั้นจึงทำให้เป็นสันติภูฏิกโกโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง, เรา
ไม่ต้องลงทุนลงไปในนรก เราอยู่ที่นี้ในโลกนี้ เมื่อจิตใจมัน
เปลี่ยนไปตามแบบไหน มันก็เป็นสันติภูฏิกโกในแบบนั้นได้. แต่
ไม่อยากจะพูดว่ายกเลิกไอ้ที่เขาพูดอย่างนั้น เอาแต่อย่างนี้
อย่างเดียว ขี้เกียจทะเลาะกับคนที่เขารักนรก หรือสวรรณค์ชนิด
โน้น, เราไม่ไปยกเลิกของใคร ไม่ไปยกเลิกของเขา. แต่ที่
พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ท่านตรัสว่า ต้องเป็นสันติภูฏิกโก ถ้าไม่
เป็นสันติภูฏิกโก ยังไม่ใช่เป็นตัวจริงหรือเป็นของจริง. ฉะนั้น
อะไรๆ ถ้าจะให้สำเร็จประโยชน์ต้องทำเป็นสันติภูฏิกโกได้.

รู้สขของศีลแล้ว จึงจะมีศีล

อาตมาอยากจะระบุไปยังสิ่งที่ที่ใกล้ตัวที่สุด คือคำว่า ศีล, ศีลที่เรารับศีล รักษาศีลกันอยู่นี้. ขอให้สังเกตดู ตั้งใจให้ดี ๆ ก็จะได้สังเกตได้ โดยจะพูดว่าท่องศีล ท่องศีลนี้คำหนึ่งนะ แล้วก็ รับศีล แล้วก็ปฏิบัติศีล แล้วก็จะมีศีล นี่ศีลตั้ง ๔ คำ: ศีลใน คำว่าท่องศีล, ศีลในคำว่ารับศีล, ศีลในคำว่าปฏิบัติศีล, ศีลใน คำว่ามีศีล, แถมอีกคำว่า ศีลเมื่อเสวยผลเป็นความสุขอันเกิด มาจากศีล; ศีล ๔ คำนี้ไม่เหมือนกัน ต่างกันคนละชั้นคนละ ชนิด.

ท่องศีลเหมือนเจ้านาค คนมาอยู่วัดเป็นเจ้านาค จะ บวชก็ท่องศีล ศีลที่ท่องอยู่นั้นมันมีความหมายอย่างไร?

ทีนี้คนมารับศีล รับศีลกับพระเมื่อมีพิธีรับศีล นี่คำว่า ศีลนี้มันมีความหมายอย่างไร?

แล้วคนหนึ่งเขาปฏิบัติศีล รักษาศีลอย่างไม่บกพร่อง อย่างไม่เสียหาย ศีลคำนั้นมีความหมายอย่างไร?

แล้วคนหนึ่งเขาเสวยความสุขอันเกิดจากศีล คำว่า ศีลคำนั้นหมายความว่าอย่างไร? แล้วดูเถอะว่า มันเป็นคำๆเดียว กันแท้ๆ ว่าศีลๆ แต่มันไม่เหมือนกันเลย.

คนจะยังไม่มีศีล จนกว่าศีลของเขาจะเป็นสัน-
 ทิฎฐิโกแก่จิตใจของเขา. เจ้านาคท่องศีล ก็ศีลนกแก้ว นก-
 ชุนทองไป, คนไม่เคยรู้เรื่องศีล รับศีล, คนปฏิบัติศีลยังไม่สำเร็จ
 ยังต่อสู้กันอะอะเกะกะอยู่ มันก็ยังไม่มีศีล. คนรับศีลแต่ปากนี้
 มันก็ยังไม่มีศีล, คนปฏิบัติอยู่ยังไม่สำเร็จ ก็ยังไม่มีศีล จนกว่า
 เขาจะมีศีล เมื่อเขาข่มขี่โทษกิเลสหยาบนี้ได้ ก็มีศีล. คำว่าศีลนี้
 มันเป็นความจริงแล้ว แล้วก็รู้อยู่ในใจนั้น, ความที่รู้รสของ
 ศีล เป็นความสงบอยู่ในใจ, นี่ศีลนี้เป็นสันทิฎฐิโกแก่เขาแล้ว
 แล้วก็มีสุขอันเกิดจากจากศีลอยู่ พอใจ นั่นก็เป็นสวรรค์.

ในบาลีแห่งหนึ่งในมัชฌิมนิกาย คนๆหนึ่งเขาเดิน
 ไปเที่ยวตามธรรมดา ตามถนนหนทางร้านตลาด พอได้ยินคน
 เขาพูดถึงเรื่องศีล ๕ ออกชื่อศีล ๕ ข้อ หรือจะมีพิธีรับศีลอยู่ก็
 ได้, พอเขาได้ยินแล้วเขาก็สะดุ้ง สะดุ้งหัวนโหนกอยู่ในจิตใจ
 เพราะว่าเขาเป็นคนไม่มีศีล เป็นคนไม่มีศีลเลย ขาดศีล ไม่มีศีล
 เหลือ เขาก็สะดุ้ง ตกนรกอยู่ในใจ. ที่นี้คนอื่นคนหนึ่ง เมื่อเขา
 เดินไปในที่อย่างเดียวกัน ได้ยินคนเขาออกชื่อศีล ๕ ศีล เขา
 กลับปิติปราโมทย์ลึงโลดอยู่ในใจ ว่ากูมีศีล, นี่มันเป็นสันทิฎฐิโก
 ทั้งในส่วนที่เป็นตัวศีลและผลของศีล.

ฉะนั้นใครบ้างที่เดินไปตามบุญตามกรรม ได้ยินใคร
เขาเอ่ยคำว่าปาณาติปาตา หรืออุโบสถศีลอะไรขึ้นมา แล้วปิติ
ปราโมทย์บ้าง, หรือว่าใครได้ยินเข้าแล้วเศร้าสร้อย อกไม่มีศีลนี้
เลย. นี่ไม่ต้องมีใครมารู้ในใจของเขา เขารู้ของเขาเอง ว่า
ในใจของเขาเป็นอย่างนั้นๆ นี่คำว่าศีลที่มันเป็นสันติปฏิภา.
ฉะนั้นศีลของใครเป็นสันติปฏิภาแล้วหรือยัง ไปตรวจสอบดูเอง.
เรื่องสมาธิเรื่องปัญญา ก็เหมือนกันแหละ ถ้ามันมีจริงมันรู้สึก
จริง มันก็เป็นสันติปฏิภา ถ้ามันไม่มี มันมีแต่คำพูด มันก็ไม่
มีหรือไม่เป็นสันติปฏิภา.

การเห็น

ทีนี้จะพูดถึงคำว่าสันติปฏิภา คือเห็นเอง เห็นเอง
เห็นเองนี่ เห็นด้วยตนเอง, สันติปฏิภา อันบุคคลผู้ปฏิบัติพึงเห็น
ได้ด้วยตนเอง. นี่จะพูดถึงคำว่าเห็นกันสักหน่อย เพราะมันมี
คำว่าเห็นนี่ สันติปฏิภา อันบุคคลพึงเห็นเอง. เมื่อตะกี้ก็พูดแล้ว
ว่า เห็นทางตาก็คือเห็น เห็นด้วยความรู้สึกของจิตก็เรียกว่า
เห็น. ทีนี้เราจะมาแยกแยะดูกิริยาอาการที่เป็นการเห็นนั้นให้
มันรัดกุมเข้าสักหน่อย เพื่อจะเข้าใจให้มันครบถ้วน.

เห็นด้วยตา

เอาเห็นด้วยตากันก่อน เห็นด้วยลูกตานี้ ก็เห็นเห็นด้วยตาเปล่าๆ นี่ก็เห็น เห็นในลักษณะหนึ่ง ในปริมาณหนึ่งในลักษณะหนึ่ง. นี่ถ้ามันเห็นด้วยเครื่องอุปกรณ์ เช่นแว่นตา เช่นกล้องส่องอย่างนี้ มันก็เห็นได้มากกว่าหรือเห็นได้ดีกว่าอย่างคนบางคนถ้าไม่มีแว่นแล้วไม่เห็นเลย นี่มันต้องมีอุปกรณ์คือว่ากล้องส่องไปไกลก็มองเห็น นี่เป็นอุปกรณ์ มันเห็นได้ดีกว่า.

เห็นด้วยจิต

ที่นี้จิตเห็น จิตล้วนๆ เห็น ก็เท่ากับตาเปล่าเห็น จิตที่มีอุปกรณ์ คือมีวิปัสสนา มีญาณทัสสะเห็น ก็เห็นได้มากกว่า. เพราะฉะนั้นเราต้องทำจิต ให้ประกอบด้วยธรรมที่เป็นคุณสมบัติสำหรับเห็น ที่เรียกว่าวิปัสสนา หรือญาณะ หรือทัสสนะ. ทำให้มันมีขึ้นมา ผ่านไปทางสมาธิ หรือลงไปถึงศีลก็ได้ พอมีศีลแล้วจิตมันก็เป็นสมาธิได้ง่าย. จิตเป็นสมาธิแล้ว มันก็มีคุณสมบัติสำหรับการเห็น ดีกว่าจิตที่ไม่เป็นสมาธิ เพราะว่าสมาธินั้นมันจะกลายเป็นเครื่องอุปกรณ์ทำให้เห็นได้ลึกกว่า แรงกว่า ถ้ามีวิปัสสนาเป็นคุณสมบัติอีกอันหนึ่งเข้ามาประกอบด้วย จิตนั้นมัน

ก็เห็นจริงกว่าลึกกว่า ถูกต้องกว่า. นี่ วิปัสสนา แปลว่า เห็นอย่างแจ่มแจ้ง.

บางคนไม่รู้ว่าคำว่าวิปัสสนาแปลว่าอะไร, วิ แปลว่าแจ่มแจ้ง, ปัสสนาแปลว่าเห็น, วิปัสสนาแปลว่าเห็นอย่างแจ่มแจ้ง ก็เห็นสิ่งที่มีอยู่จริง. นี่เขาเห็นกระทั่งเห็นสิ่งที่ไม่ได้มีอยู่จริง เขาก็คุยว่าวิปัสสนา นั้นยกออกไป อย่าเอามาพูดถึงดีกว่า.

เห็นที่เป็นสันทิฏฐิโก

ที่นี่จะดูไกลออกไปอีกหน่อยว่า อุปกรณ์ที่ช่วยให้เกิดความเห็นนี้ มันต้องถูกต้องนะ; เช่นถ้าแว่นที่เอามาใส่นั้นมันโก่ง มันก็เห็นเป็นอย่างอื่นได้ หรือว่าสีมันเป็นสีอื่น มันก็เห็นเป็นสีอื่นได้ เรียกว่ามันหลงเสียแล้ว แว่นนั้นมันหลงเสียแล้ว. จิตนี้ก็เหมือนกัน ภาวะความรู้ความเห็นนี้ก็เหมือนกัน ถ้ามันเป็นประเภทมิจฉา เป็นมิจฉาทิฏฐิ เป็นวิปลาส แล้วความเห็นนั้นก็เห็นผิดแหละ ไม่เห็นอย่างถูกต้องตามที่เป็นจริง; แม้เขาจะเห็นอย่างนั้นรู้สึกอย่างนั้น ก็ไม่ใช่สันทิฏฐิโก เพราะมันถูกลวงด้วยอุปกรณ์ เขาเห็นจริง ๆ ไม่ใช่ไม่เห็น แต่เห็นผิด เพราะเขาใช้อุปกรณ์มันผิด เช่นใช้มิจฉาทิฏฐิ ใช้สัญญาวิปลาสอะไรเข้ามาประกอบจิต จิตนั้นก็เห็นผิดไปจากความเป็นจริง. ถ้าเห็นอย่าง

นี่ไม่ใช่สันทิฏฐิโก จะไม่เรียกว่าเห็นเอง ทั้งที่มันเห็นเอง เพราะมันใส่แว่นผิดใส่แว่นหลอก.

การเห็นมันต้องเห็นตรงตามที่เป็นจริง ดูด้วยตาเปล่าก็ตรงตามที่เป็นจริง ใช้อุปกรณ์เช่นแว่นเป็นต้น ก็ถูกต้องตามที่เป็นจริง นี่เราจะต้องเห็นสิ่งที่เราจะต้องเห็นคือธรรมะ ในลักษณะอย่างนี้.

ทีนี้ก็ยังมียว่า เห็นทั้งเปลือก แล้วก็ เห็นเมื่อปอกเปลือกออกหมดแล้ว; เห็นอะไรทั้งเปลือกมันก็มีภาพไปอย่างหนึ่ง ก็เรียกว่าเห็นเอง เห็นจริงเหมือนกัน แต่มันไม่ตรงกับความหมายของสันทิฏฐิโก ซึ่งมันจะต้องดีกว่านั้น. มันต้องเห็นจริงในลักษณะที่ว่าปอกเปลือกออกหมดแล้ว เห็นทั้งกลมเห็นทั้งเปลือก ซึ่งมีของอะไรประกอบอยู่ข้างนอกมากนัก มันก็หลอกได้ แม้ว่าตานี้จะเห็นจริง ก็ยังไม่สำเร็จประโยชน์เป็นสันทิฏฐิโก เพราะไม่ได้เห็นตามที่เป็นจริง เพราะมันมีอะไรห่อหุ้มอยู่ข้างนอก. ฉะนั้นเห็นทั้งเปลือกนี้ยังไม่เป็นสันทิฏฐิโก แม้ว่า จะเห็นจริง ต้องเห็นที่ว่าเอาเปลือกออกแล้ว.

การเห็นธรรมะก็อย่างเดียวกันแหละ จะต้องเอาเปลือกอะไรออกแล้ว คือ ความโง่ หรือ กิเลส หรืออะไรที่มัน

พอกหุ้มอยู่ได้แล้ว เห็นอย่างหมดเปลือก เห็นถึงส่วนลึกถึงแก่น เห็นรอบด้าน เห็นจากข้างในออกมาข้างนอก เห็นจากข้างนอกเข้าไปข้างใน เห็นถึงที่สุด จึงจะเรียกว่าเป็นสันติภูมิโก. ฉะนั้นขอให้ใช้หลักที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ วางไว้ พอประมวลเอามาถือเป็นหลักได้ และอาตมาก็ได้พยายามเอามาพูดให้ฟัง แล้วก็ไม่ค่อยมีใครสนใจ แม้ที่เป็นพระเป็นเณรอยู่ด้วยกันก็ไม่สนใจ ไม่รู้ว่าเขาต้องการอะไร เขาก็ไม่สนใจ.

วิธีดูให้เห็น

วิธีดูให้เห็น หรือให้รู้ ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้เป็นหลักว่าดูว่า มันมีลักษณะอย่างไร, ลักษณะของมันอย่างไร? นี่ก็หมายถึงดูเข้าไปทั้งหมด ที่ปรากฏอยู่ในขณะนั้น ว่ามันมีลักษณะอย่างไร, มีสีส่นอย่างไร, คล้ายกับอะไร หรืออะไร นี่เรียกว่ามันเป็นอย่างไร?

หรือมันจะ มีได้กี่ชนิดกี่ประเภท? นี่ก็โดยประเภทดูโดยประเภทซึ่งเป็นการเปรียบเทียบ.

แล้วก็ดูโดยสมุทัย ว่า สิ่งนั้น มันเกิดมาจากอะไร? สมุทัยแปลว่าแดนเกิด.

แล้วก็ดูโดยอฏฐังคมะ ว่ามันอัสตง คือลပ်ไปด้วยเหตุอะไร?

แล้วก็ ดูโดยอัสสาทะ ว่า ของที่เป็นเสน่ห์สวยงาม
เอร็ดอร่อย ที่มันฉาบไว้ข้างหน้านั้น มันเป็นอย่างไรร?

แล้วก็ ดูว่าความเลวร้ายของมัน อาทิณะ เรียกว่า
อาทิณะมันมีอยู่อย่างไร? เช่น ของรักของพอใจนี้มันมี
ลักษณะอย่างไร อยู่ข้างนอก ให้รักให้พอใจ แล้วข้างในมันมี
ความเลวร้าย ที่มันจะขบกัดเราน้ำตาไหลนั้นมันมีอะไร ส่วนนั้น
เป็นอาทิณะ.

แล้วก็ดูถึงนิสสรณะ โดยนิสสรณะ ว่า วิธีที่จะเอา
ชนะสิ่งเหล่านี้ มันมีอย่างไร คืออะไร?

จะแยกออกเป็นหลายอย่าง มากกว่านี้ก็ได้อ แต่มันก็
จะเพื่อจะเผื่อ เอาแต่เพียงเท่าที่เอาตมาพอใจที่จะพูดว่า มันจะ
มีสัก ๗ อย่าง ลักษณะอย่างไร, ประเภทของมันอย่างไร, สมุทัย
ของมันอย่างไร, อัดถัมมะของมันอย่างไร, อัสสาทะของมัน
อย่างไร, อาทิณะของมันอย่างไร, นิสสรณะของมันอย่างไร?

สิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งความพอใจ รชनिया เป็นทรัพย์
สมบัติ บุตรภรรยา อะไรก็สุดแท้ที่เป็นรชनिया เป็นที่ตั้งแห่ง
ความพอใจ ดูว่ามันมีลักษณะอย่างไร, มีประเภทอย่างไร, มี
แดนเกิดอย่างไร, มีแดนดับอย่างไร, มีส่วนล่อใจอย่างไร, มีส่วน

เลวร้ายจะขบจะกัดเอานั่นอย่างไร, แล้วมีวิธีไหนที่จะอยู่บน ขณะ
เหนือสิ่งเหล่านี้?

ถ้ามองเห็นขนาดนี้แล้วก็เรียกว่าเห็นอย่างปอก
เปลือก เห็นอย่างหมดจดสิ้นเชิง เป็นสันติภูมิโกโดยสมบูรณ์,
เป็นวิปัสสนาที่สมบูรณ์ ก็เป็นสันติภูมิโกที่สมบูรณ์ไปด้วย. สัน-
ติภูมิโก แปลว่าเห็นเอง บางทีก็สมบูรณ์ บางทีก็ไม่สมบูรณ์
ฉะนั้นจะต้องทำให้มันถึงที่สุด ซึ่งเรียกว่ามันสมบูรณ์ จึงเรียกว่า
สันติภูมิโก.

นี่เรียกว่า เห็นด้วยตาหรือเห็นด้วยใจ มันก็มีอาการ
คล้ายๆ กันแหละ เห็นด้วยตาเปล่า เห็นด้วยมีของอุปกรณ์ช่วย
ให้เห็น; ระวังอุปกรณ์นั้นจะผิดหรือจะถูก. เห็นด้วยจิต
เปล่าๆ เห็นด้วยจิตที่มีอุปกรณ์คือวิปัสสนา มันก็ยังต้องระวังว่า
ส่วนที่เราเอามาเป็นอุปกรณ์นั้น มันเป็นวิปัสสนาจริงหรือเปล่า?
มันอาจจะเป็นมิจฉาทิฐิ เป็นของลวง เป็นวิปลาสอะไรก็ได้.
ถ้ามันเป็นวิปัสสนาจริง มันจะทำให้เห็นจริง เหมือนกับว่าปอก
เปลือกออกหมด เห็นทุกชั้นๆ โดยลักษณะ ๗ ประการ ดังที่
กล่าวแล้ว.

ตัวอย่างของการเห็น

จะพูดกันด้วยศีลอีกทีก็ได้, ศีลนั้นมันมีลักษณะ
อย่างไร, มันมีประเภทอย่างไร, แล้วศีลนี้มันเกิดขึ้นมาได้อย่างไร,
แล้วศีลนี้มันจะดับลงไปได้อย่างไร, แล้วศีลนี้มันมีส่วนที่ล่อใจให้
ยึดถือให้หลงรักอย่างไร, หรือว่าไปหลงรักไปหลงยึดถือ แล้วมัน
ขบกัดเอาอย่างไร?

สิ่งที่เป็นฝ่ายดีฝ่ายกุศลนั้นนะ ถ้าไปหลงรักไปหลง
ยึดถือมันขบกัดเหมือนกันแหละ. พระพุทธเจ้าท่านจึงสอนไม่ให้
ยึดถือโดยประการทั้งปวง แม้แต่พระนิพพาน, จะไม่ยึดถืออะไร
เพราะความยึดถือนั้นเป็นความผิด เป็นอุปกรณ์ผิด ใส่เข้า
ไปที่ไหน มันก็จะย้อนกลับมากัดเอา.

ฉะนั้นเราก็มีศีล เราก็พอใจศีลก็ได้ แต่อย่าให้ถึงกับ
ยึดมั่นถือมั่น มันจะขบกัดเอา, เช่นว่ามันเสียใจ วันนี้ทำศีลขาด
แล้วนิดหนึ่ง จะเป็นบ้าแล้ว มันไม่คิดว่าจะทำให้คืนกลับคืนได้
อย่างไร, หรือมันยึดถือด้วยความโง่ มันก็จะเป็นบ้าจริงๆ ด้วย
นี่เรียกว่ารู้ทั้งอัสสาทะ รู้ทั้งอาทีนวะ.

รู้ทั้งนิสสรณะคือว่าวิธีที่จะอยู่เหนือขึ้นไปอีก คือจะ
ก้าวพ้นเลยชั้นศีลขึ้นไปได้อย่างไร? คือมีศีลเป็นปกติ โดยไม่

ต้องมีเจตนาสมาทานรักษาอะไร ก็มีศีลอยู่ได้โดยปกตินั้นแหละจึงจะออกไปได้จากบ่วง หรือว่าไฉ่ความยุ่งยากเกี่ยวกับการมีศีล คือกล่าวได้ว่า ไม่มีทางขาดศีลอีกต่อไป. ถ้ามันมีศีลจริงๆ แล้ว มันไม่ต้องมาคอยเฝ้าสำรวจระวังอะไรอยู่ มันขาดศีลอีกไม่ได้ คนชนิดนี้, นี่มันอยู่เหนือ พันหน้ำที่ของการที่จะต้องระวังรักษาเกี่ยวกับเรื่องศีล.

จะเห็นศีล เห็นสมาธิ เห็นปัญญา เห็นฝ่ายดีๆ ก็ยังต้องเห็นอย่างนี้, ฝ่ายชั่ว ฝ่ายอันตราย ฝ่ายกิเลส ฝ่ายทุกข์นั้น ไม่ต้องพูดถึง มันก็ต้องเห็นละเอียดรุนแรงเท่านี้เหมือนกัน.

การหยั่งเห็น

ทีนี้ก็พูดถึงเรื่องเห็นต่อไปอีก.ว่าเห็นโดยความรู้สึกในจิตเอง นั้นมันก็อย่างหนึ่ง. ทีนี้มัน เห็นเพียงหยั่งเห็น ไกลออกไปกว่าที่รู้สึกอยู่จริง, คือที่เรารู้สึกอยู่จริงมันมีอยู่เพียงเท่านี้ แต่เราอาจจะอาศัยหยั่งเห็นไกลออกไปกว่านั้น แม้นั้นก็ยังเรียกว่า สันติปฏิโกได้. ส่วนที่เราเห็นจริง รู้สึกอยู่ เสวยเป็นอารมณ์อยู่นี้ ก็เรียกว่าสันติปฏิโกโดยสมบูรณ์ แต่ว่าสิ่งที่ได้อาศัยหลักเกณฑ์อันเดียวกัน มาด้วยกัน ยังอยู่ข้างหน้า ที่เรามองเห็นและยังเห็นนี้ ก็เรียกว่าสันติปฏิโกได้เหมือนกัน.

ยกตัวอย่างเช่น พระโสดาบันได้เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มาโดยลำดับๆ ถึงขนาดที่ตัดอนุสัย สังโยชน์ เป็นพระโสดาบันแล้ว นี่ก็เป็นพระโสดาบัน, สันติปฏิโกในความเป็นพระโสดาบันซึมซาบแจ่มแจ้งรู้สึกในพระโสดาบัน. แต่ว่า การเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ของพระโสดาบันนั้น ยังมีมากพอที่จะให้ หยั่งเห็นพระนิพพานข้างหน้าโน้น ข้างหน้าที่ยังไม่ถึง โดยจิตนี้ โดยจิตดวงนี้ที่เป็นพระโสดาบันแล้ว ก็ยังมองเห็นพระนิพพานที่อยู่ข้างหน้า ที่ยังไม่ถึงยังไม่ได้ชิมรสโดยตรง, การหยั่งเห็นพระนิพพานนั้น ก็เรียกว่าเป็นสันติปฏิโกได้เหมือนกัน.

ในพระบาลีเปรียบอุปมาข้อนี้ ว่าเหมือนกับคนเห็นน้ำในบ่อ แม้ว่ายังกินไม่ได้ มันก็เรียกว่าเห็น เป็นสันติปฏิโกได้. แต่ว่านี่อุปมานะ อุปมาให้คำนวณ ว่าพระโสดาบัน เป็นเพียงพระโสดาบันก็มองเห็นพระนิพพาน, ยืนอยู่แค่ประตูพระนิพพาน แต่ก็มองเห็นพระนิพพาน, ยังเอื้อมเอาพระนิพพานไม่ได้ แต่พระนิพพานนั้นก็เรียกว่า เป็นสันติปฏิโกแก่พระโสดาบันนั้น ในระดับหนึ่งแล้ว.

ฉะนั้นเราปฏิบัติธรรมะอยู่ ได้บรรลุผลของธรรมะชั้นใดชั้นหนึ่งอยู่ แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่สามารถให้หยั่งเห็นสิ่งที่อยู่ถัดไป โดยถูกต้อง โดยเที่ยงแท้แน่นอน, ความหยั่งเห็นอันนี้ก็เรียกว่า

เป็นสันติปฏิโกได้เหมือนกัน. บางทีจะเปรียบว่าเหมือนกับเราไปกินน้ำที่ริมหนอง แล้วเราก็อาจจะหยั่งทราบได้ว่า ที่อยู่กลางหนองนั้นมันจะเป็นน้ำอย่างไร รู้สึกอย่างไร, นี่มันอนุมานได้อย่างนี้ แล้วเรียกว่าการหยั่งเห็นด้วยญาณทัสสนะด้วยเหมือนกัน; นี่ความเป็นสันติปฏิโกด้วยการหยั่งเห็น.

การเทียบเคียงก็มี เป็นการที่เรียกว่าหยั่งเห็น เช่นว่า บางเวลาเราไม่มีกิเลสครบถ้วน ไม่มีนิเวศน์ครบถ้วน เราสบายใจเพียงเท่านั้นๆ แต่แล้วมันเป็นชั่วคราว เดี่ยวมันก็ครบถ้วนอีก เราก็รู้สึกความทุกข์อีก. คือเราหยั่งเห็นว่า ถ้ากิเลสหรือนิเวศน์เหล่านี้ หหมดเกลี้ยงไปไม่กลับมาอีกเลย ไม่มารบกวณอีกเลย มันจะมีผลดีมีความสุขอย่างยิ่งสักเท่าไร; นี่โดยอนุมานอย่างนี้ก็เรียกว่า สันติปฏิโกเหมือนกัน ที่ว่านิพพานตัวอย่างชั่วคราวๆ เมื่อกิเลสมันว่างไปโดยธรรมชาตินี้ กับว่ากิเลสหมดไปโดยสิ้นเชิงนั้น มันพอจะเปรียบเทียบกันได้ด้วยการหยั่งเห็น นี่อนุมานจากสันติปฏิโกนั่นเอง.

ส่วนการอนุมานโดยคาดคะเนเหมือนวิชาสามัญ ปัจจุบันนี้ใช้ไม่ได้, อนุมานอุปमानวิธีตรรกวิทยานี้ใช้ไม่ได้เพราะตรรกะทั้งหลาย ไม่ใช่เป็นการหยั่งเห็นที่เป็นสันติปฏิโก, นัยะคือปรัชญาทั้งหลาย ก็ไม่ใช่เป็นการหยั่งเห็นอย่างสันติปฏิโก.

ฉะนั้นตรรกะก็ดี ปรัชญาก็ดี ไม่เป็นทางให้เกิดสันทิฎฐิโก; ถ้า
อนุমানก็ ต้องอนุমানด้วยของจริง ที่มันรู้สึกได้จริง คือ
อนุমানจากสิ่งที่รู้สึกจริงแล้วออกไป ให้มันใหญ่ออกไปกว้างออก
ไป จะอนุমানจากสิ่งที่ไม่รู้จริงนี้ไม่ได้.

เราอุตส่าห์ทำให้เกิดผลของศีล ผลของสมาธิ ผลของ
ปัญญาอะไรก็ตาม ให้มันได้ขึ้นมาสักส่วนหนึ่งก่อนเถิด แล้วก็
อนุমানโดยการคูณ คูณเลขเข้าไป จากที่มันมีอยู่จริงนั้นแหละ
อย่างนี้ได้ จะเป็นสันทิฎฐิโกที่ขยายตัวออกไป นี่เรียกว่าสัน-
ทิฎฐิโก.

กาลามสูตร เครื่องมือแก้ความหลงผิด

ที่นี้อุปสรรคที่เรามันเผชิญหน้ากันอยู่ ก็คือความ
เป็น คนเชื่อง่าย หรือรับเอาง่าย โดยวิธี ๑๐ ประการ ใน
กาลามสูตร ที่เคยเอามาพูดให้ฟังแล้ว แล้วก็หลยหนแล้วด้วย
สิ่งที่ตรัสห้ามไว้ในกาลามสูตร ๑๐ ประการนั้นแหละ ไม่เป็นสัน-
ทิฎฐิโก แล้วนำไปในทางที่ตรงกันข้าม.

พูดซ้ำในเรื่องนี้อีกสักทีก็คงจะไม่เสียเวลาเปล่า ใน
เรื่องกาลามสูตรนั้น ท่านว่า: มา อนุสเวน อย่าเชื่อ อย่ารับเอา
โดยที่ได้ฟังตามๆ กันมา เราฟังเขาตามๆ กันมา บอกตามๆ

กันมา รับเอามาเชื่อ อย่างนี้ไม่เป็นสันติภูมิโก.

อภิกติราย ปฏิบัติตามๆ กันมา ก็พลอยปฏิบัติด้วย
อย่างนี้ไม่เป็นสันติภูมิโก.

ปรมาปราย เขาเล่าลืออยู่กระฉ่อนทั้งบ้านทั้งเมือง ก็
ไม่ ยังไม่เป็นสันติภูมิโก.

ปิฎกสมุปทาเนน เพราะมีอยู่ในปิฎกในตำราในปิฎก
ก็ยัง ยังไม่เป็นสันติภูมิโก มันอยู่ในปิฎกเป็นตัวหนังสือ, มัน
ต้องปฏิบัติแล้ว มีผลแล้ว จึงจะเป็นสันติภูมิโก. เพียงสักว่ามี
ข้อความอยู่ในพระไตรปิฎก เราอ่านพบเรามาถือ นี่ไม่ใช่สัน-
ติภูมิโก.

ตถกเหตุ โดยวิธีแห่งตรรก คำนวณโดยเหตุผลวิธี
หนึ่ง, นยเหตุ โดยวิธีแห่งนัยะ ที่เรียกกันเตี้ยๆ นี้ว่าปรัชญา
คำนวณโดยเหตุผลอีกวิธีหนึ่ง นี่ก็ไม่เป็นสันติภูมิโก, แม้ว่ามี
สุดท้ายจะออกมาจากการคำนวณทุกอย่างทุกประการแล้ว ยุติ
โดยเหตุผลของพวกนั้นแล้ว ก็ไม่เป็นสันติภูมิโก. ฉะนั้นนัก
ปรัชญาทั้งหลายในโลก จึงเรียนพระพุทธศาสนาไม่รู้ ไม่รู้ตัว
พระพุทธศาสนา ไม่ถึงตัวพระพุทธศาสนา เพราะเขาใช้วิธีนัยะ คือ
ปรัชญาเสียเรื่อยไป ไม่เกี่ยวข้องกับตัวจริงของมัน.

อาการปริวิตกเกณ คือเท่าที่ความรู้สึกของเรามันจะ
เป็นไปโดยง่าย ความคิดนึกชั่วขณะ นี่ไม่ใช่สันติภูมิโก.

ทิวณินิษุฌานกฺขณติยา เพราะว่าคำที่ได้ฟังมาใหม่นี้ มันตรงกับที่เราเชื่ออยู่ก่อนแล้ว คิดอยู่ก่อนแล้ว เรายิ่งมองเท่าไร ยิ่งเห็นว่าถูก ยิ่งมองเท่าไรยิ่งเห็นว่าถูก; แม้จะพยายามคัดค้าน ขัดแย้ง มันยังเห็นว่าถูกอยู่นั่นเอง เพราะว่ามันถูกกันกับที่เรา เชื่อเราถืออยู่ก่อนแล้ว. อย่างนี้ไม่ใช่สันทิฏฐิโก แต่มีทางที่ให้ หลงไปว่าเป็นสันทิฏฐิโกได้โดยง่าย เพราะเราก็เชื่ออยู่อย่างนั้น ก่อนแล้ว พออะไรมาเข้ารูปกัน เราจะเห็นเป็นสันทิฏฐิโกไป, แล้วโดยมากเราก็จะเป็นอย่างนั้น อะไรมันมาเข้ากับความคิดนึก ของเราเดิมๆ แล้วเราก็จะว่ามันถูกๆ มันจึงเกิดผลที่ไม่ดีขึ้นมา นี่ไม่เป็นสันทิฏฐิโก.

ภพฺพรูปตาย คนนี้มันอยู่ในฐานะที่ควรเชื่อ เขาพูดมา เราก็เชื่อ นี่ก็ไม่ใช่สันทิฏฐิโก. เราต้องเอาที่ว่ามันน่าเชื่อ ควรเชื่อ นั้น มาวิเคราะห์ดูก่อน วิเคราะห์โดยหลักง่ายๆ ว่า ทำตามแล้ว มันมีผลดีขึ้นมาอย่างนั้นก็ได้ อย่างนี้ก็ได้อ.

สมโณ โน ครุติ ข้อสุดท้ายว่า ผู้นี้เป็นครูของเรา สมณะนี้เป็นครูของเรา. พระพุทธเจ้าท่านตรัสหลักปริสฺสุทฺธิยฺยุติ- ธรรมที่สุด ไม่ยกเว้นแม้แต่พระองค์เอง โดยข้อที่ว่าสมณะนี้เป็น ครูของเรา แล้วเราต้องเชื่อ. ฉะนั้นการเชื่อสมณะที่เป็นครูของ เรานี้ก็ไม่เป็นสันทิฏฐิโก ไม่ใช่สันทิฏฐิโก, เราควรจะฟัง ควรจะ ฟังเอามาพิจารณาใคร่ครวญดู ไม่ใช่ว่า ห้ามไม่ให้เชื่อครูบา-

อาจารย์ หรือห้ามไม่ให้เชื่อผู้ที่ควรเชื่อ; ยังไม่เชื่อ แต่จะรับ
เอามาวิพากษ์วิจารณ์ด้วยความรู้สึกที่เป็นญาณทัสสนะ
ยถาภูตญาณทัสสนะ ยถาภูตสัมมปปัญญา จนเห็นว่ามันเป็น
อย่างนั้นจริง ก็จะเชื่อ.

นี่สันทิฏฐิโกนี่มันแฝงอยู่กับยถาภูตสัมมปปัญญา
ปัญญาเห็นชอบตามที่เป็นอย่างจริง หรือยถาภูตญาณทัสสนะ คือ
ญาณทัสสนะที่ถูกต้องตามที่เป็นอย่างจริง เป็นสิ่งซึ่งควรฝึกฝนสร้าง
สมอบรมเพิ่มพูนอย่างยิ่ง ในบทที่ว่าพึงเพิ่มพูนปัญญา. จะ
อาศัยความรู้สึกทั่วๆ ไปธรรมดาๆ ๑๐ อย่างที่ห้ามไว้นั้น มันก็
ไม่ ไม่ไปในทางที่เรียกว่าสันทิฏฐิโก ไปทางอื่น มันไปทางอื่น.

สันทิฏฐิโก มันก็เป็นเรื่องรู้สึกอยู่ด้วยจิต อย่าง
ถูกต้องตามที่เป็นอย่างจริง เพราะว่ารู้สึกผิดๆ มันก็รู้สึกได้ เพราะ
เหตุที่ทำให้รู้สึกนั้น มันยังเป็นเหตุปัจจัยอีกส่วนหนึ่ง ถ้ามันผิด
มันก็ชวนกันมาให้เกิดได้; เหมือนกับเราสวมแว่นตาสี เห็นอะไร
เป็นสีไปหมด, สวมแว่นที่มันมีเลนส์โค้ง มันก็เห็นเป็นอย่างอื่น,
เลนส์เบี้ยวทำให้เห็นของที่เห็นอยู่นั้นเบี้ยวบิดไปก็มี อุปกรณ์
นั้นๆ มันถูกต้อง คือปัญญาทัสสนะมันถูกต้องมัน ก็เห็นถูกต้อง
ตามที่เป็นอย่างจริง.

การบรรลุนิพพาน คือสันติภูฏิกโกอันสุดท้าย

แล้วก็ไปยุติกันที่ ได้รับรส ได้เสวยรสในชั้นสุดท้ายของมัน, ได้ดื่มได้กินได้อะไร ที่เป็นผลสุดท้ายของการกระทำนั้นแล้ว นี่เป็นสันติภูฏิกโกอันสุดท้าย อันแน่นอน.

เราจะใช้คำพูดธรรมดาๆ กันก็ได้นะ ว่าเรากินอาหารกินก็ยังไม่สันติภูฏิกโกเต็มที่, แล้วเรารู้รสของอาหารว่าเป็นอย่างไร ก็สันติภูฏิกโกเพิ่มขึ้น, แล้วรสนั้นซาบซ่านเข้าไปตามธรรมเนียมของรส โอหารสซาบซ่านเข้าไปในร่างกาย มันก็เป็นสันติภูฏิกโกเพิ่มขึ้น, โอหารสนั้นเข้าไปหล่อเลี้ยงร่างกาย ให้สดใสแจ่มชื่น มันก็เป็นสันติภูฏิกโกมากขึ้นไปอีก, แล้วก็เราได้รับความสุขอันเกิดจากการที่อาหารมันหล่อเลี้ยง โดยถูกต้องและสมบูรณ์. ความสุขนี้เป็นอันสุดท้ายของสันติภูฏิกโกที่เกี่ยวกับการกินอาหาร.

เราทุกคนนั้นเคยกินอาหาร ก็ดูซิ กินเข้าไป, แล้วก็รู้รสของมัน, แล้วรสมันซาบซ่านไป, แล้วรสนั้นมันหล่อเลี้ยงร่างกายและจิตใจ ระบบประสาท, แล้วเราก็ได้รับความสุข, เอานี้แน่แล้ว แน่แล้วนี่สันติภูฏิกโกในเรื่องนี้แน่แล้วๆ. นี่ถ้าเรากินเหล่าแทนที่จะกินอาหาร แต่เรากินเหล่า เรารู้รสเหล่า, แล้วเหล้ามันซาบซ่านเข้าไปอย่างไร, จิตใจมันเปลี่ยนไปอย่างไรมันบ้าหรือดี,

ในที่สุดมันก็รู้ว่าบ้าหรือดี กินเหล้าเข้าไปแล้ว มันก็เป็นสัน-
ทิฏฐิโกในฝ่ายนั้น.

การบรรลุมรรค ผล ก็ต้องมีบรรลุมรรค รู้ว่ามันดับ
กิเลสอย่างไร, บรรลุผล ก็รู้ว่า มันได้ผลอย่างไร, แล้วก็เสวยรส
ของพระนิพพาน คือการที่กิเลสหมดสิ้นไปแล้วนั้นมันมีรสอย่างไร?
นี่เรื่องมรรค ผล นิพพานเป็นสันทิฏฐิโก.

ในอานาปานสติหมวดสุดท้าย อนิจจานุปัสสี เห็น
สันทิฏฐิโกว่า ไม่เที่ยง สังขารไม่เที่ยง, เห็นว่าไม่เที่ยงๆ จนเกิด
วิราคะ หน่ายคลายความยึดมั่นถือมั่น ก็สันทิฏฐิโกในวิราคานุ-
ปัสสี ที่มันคลายความยึดมั่นถือมั่น, เมื่อมันคลายไปๆ มันก็
หมด มันก็ดับ ก็เป็นสันทิฏฐิโกในนิโรธานุปัสสี ว่ามันดับ,
แล้วมันก็เป็นความรู้อันสุดท้าย ว่าเป็นปฏินิสสัคคานุปัสสี รู้ว่า
หมดแล้ว หมดเรื่องแล้ว หมดปัญหาแล้ว ดับสิ้นแล้ว นิพพาน
แล้ว, นี่สันทิฏฐิโกแท้ๆ จะเป็นไปในรูปนี้.

สันทิฏฐิกนิพพานได้ที่นี้และเดี๋ยวนี้

ที่นี้การบรรลุธรรมะชั้นสูงนี้ จะมีปัญหาอยู่ที่ว่า ที่เรา
ได้บอกสอนกันมาแต่ก่อนๆ เช่นว่า เรื่องพระนิพพานนี้ อีกหมื่น
ชาติแสนชาติ บำเพ็ญบารมีไปอีกหมื่นชาติแสนชาติ จึงจะบรรลุ

นิพพาน แล้วก็จะสันติปฏิโก ร่ออีกแสนชาติ, อย่างนี้เห็นจะทน
ไม่ไหว อาตมาก็ไม่สนใจ ที่จะไปสนใจกับเรื่องชนิดนั้น แต่
สนใจกับที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ที่นี้และเดี๋ยวนี้ เรียกว่าทิวฏฐ-
ธัมมนิพพาน หรือสันติปฏิโกนิพพาน คำเดียวกันนี้นิพพานที่เป็น
สันติปฏิโก, นิพพานที่เป็นสันติปฏิโกรู้ได้ที่นี้และเดี๋ยวนี้
เรียกอีกทีหนึ่งว่า ทิวฏฐธัมมนิพพาน นิพพานในทิวฏฐธรรม คือใน
สิ่งที่ตนเห็นได้ด้วยตนเอง.

ท่านทรงแสดงไว้ชัดว่า เมื่ออารมณ์ที่น่ารักน่าพอใจ
สุดเหวี่ยงสุดขีด มันมากระทบเข้า มันมากระทบเข้าที่จิต, ที่นี้จิต
นั้นมันได้รับการศึกษาอบรมมาดี อย่างน้อยก็พอสมควรแหละ
เหมือนกับพวกเราเดี๋ยวนี้ ได้รับการอบรมศึกษาเรื่องนี้มาพอ
สมควร. ที่นี้อารมณ์อันมีอำนาจมากดึงดูดมากนั้น มากระทบ
เข้ากับจิต ความรู้ของเราเพียงพอต่อต้านได้ ไม่เกิดความยินดี
ไม่เกิดการเข้าไปหลุ่มหลงในอารมณ์นั้น ๆ. ท่านใช้คำว่า
น อภินนุทติ ไม่เพลิดเพลिनกับมัน, น อภิวทติ ไม่รู้สึกอรร้อย
จนถึงกับสุดปากเกี่ยวกับมัน, น อชโณสาย ติวฏฐติ ไม่เอาใจไป
ฝังลงไป在那สิ่งนั้น ติดแน่นอยู่ที่นั่น, เมื่อทำได้อย่างนี้จิตนั้นก็
เป็น อนิน္ทิจิต์ คือกิเลสอาศัยไม่ได้ จิตที่กิเลสอาศัยไม่ได้ อย่างนี้
เรียกว่าไม่มีอุปาทาน. ความไม่มีอุปาทานนั้น เป็นทิวฏฐธัมม-

นิพพานของผู้นั้น เป็นนิพพานในทิฏฐธรรม คือที่นี้และเดี๋ยวนี้
เอง เห็นได้เองรู้จักได้เอง

ฉะนั้นเมื่อจิตไม่เกิดอุปาทาน ในสิ่งที่ยั่วให้เกิดอุปาทาน, พุดกันง่าย ๆ จิตที่มันสู้ได้ มันไม่ยอมไปหลงรัก ยึดมันยึดถือในสิ่งที่ยั่วอย่างสูงสุด. ของที่น่ารัก น่าพอใจ น่าปรารถนา อะไรที่สุดมาถึงเข้า แล้วจิตมันรู้เท่า มันไม่เพลิดเพลिन มันไม่พรั่สรรเสริญ มันไม่ฝ่งตัวเข้าไป จิตนั้นก็ไม่ถูกกิเลสอาศัย คือไม่ถูกอุปาทานยึดครอง ก็เรียกว่าไม่มีอุปาทาน. จิตที่ไม่มีอุปาทานนั้นเรียกว่า **ปรินิพพานในทิฏฐธรรม**, ท่านใช้คำว่า **ปรินิพพาน** ไม่ใช่ว่านิพพานเฉย ๆ **ปรินิพพานในทิฏฐธรรม** แปลว่า **ดับเย็นสนิทในทิฏฐธรรม**. นิพพานแปลว่าดับเย็น **ปรินิพพาน** แปลว่าดับเย็นสนิท **ดับเย็นสนิทในทิฏฐธรรม**, นี่สันทิฏฐิโกสูงสุดด้วย จริงที่สุดด้วย.

ฉะนั้นที่ว่า จะรออีกแสนชาติจึงจะสันทิฏฐิโกในนิพพานนั้น ตามใจเขา เขาจะเอากันอย่างนั้นก็ตามใจ เราจะเอากันที่นี้และเดี๋ยวนี้. ฉะนั้นคอยเฝ้าสังเกตดูให้ดี เมื่อจิตมันไม่เพลิดเพลिनในสิ่งใด, ไม่พรั่สรรเสริญในสิ่งใด, ไม่ไปปักฝ่งแน่นอยู่ในสิ่งใด ที่เป็นที่ตั้งแห่งความรักความพอใจ เป็นที่ตั้งแห่งกิเลส นั้นแหละมันเป็นจิตที่ไม่ถูกอุปาทานครอบงำ มันไม่มี

อุปาทาน มันก็ดับเย็นสนิท ที่นี้และเดี๋ยวนี้, นี่สันติภูฏิกโกที่อาจ
จะทำให้มันขึ้นมาได้จริง ๆ.

นี่เป็นเรื่องสุดท้ายนะ เรื่องนิพพานเป็นเรื่องสุดท้าย
ก็เป็นสันติภูฏิกโกเรื่องสุดท้าย บางเวลามันมีได้ เรามันโง่มันไม่
มองเห็น คนฉลาดบางคนเขาพูดว่ามันอยู่ที่หน้าผากแล้ว แต่
คนโง่มันมองไม่เห็น. วิธีที่จะทำให้ไม่เป็นทุกข์ ไม่ให้เข้าไป
ยึดถือมันมันทำได้ มันทำได้ตลอดเวลา แล้วเราก็ไม่สนใจจะทำ,
แล้วบางเวลาธรรมชาติมันก็เป็นของมันเอง เพราะว่าจิตนี้มันมี
ธรรมชาติ โดยธรรมชาติเป็นประภัสสร คือไม่มีกิเลสอยู่ตลอดเวลา
เวลา กิเลสมาเป็นครั้งคราว เมื่อกิเลสไม่มานั้นแหละมันเป็น
ประภัสสร, มันเป็นพระนิพพานตัวอย่าง ที่มีอยู่ที่หน้าผากแล้ว
คนโง่ไม่เคยคลำดู นี่บางเวลาเราก็มี แต่เราก็ไม่สนใจ มันก็
เหมือนกับไม่มี.

ฉะนั้นตัวอย่างของพระนิพพาน ที่ให้ลองดูก่อนหน้านี้ ก็
มีอยู่ชั่วขณะ ชั่วขณะ ชั่วขณะ แล้วเราก็ไม่เคยลองดู ก็ไม่ต้องมี
สันติภูฏิกโกเลย ในเรื่องของพระนิพพาน ธรรมะนั้นก็เป็นหมั่น.
สวากขาโต พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้ดีแล้ว เป็นไปได้แก่คนทุก
คน, สันติภูฏิกโกเขาพึงเห็นเอง แล้วเขาก็ไม่พยายามที่จะเห็นเอง
เขาไม่พยายามที่จะสนใจสิ่งที่ประเสริฐนี้ เขาไปสนุกสนาน

เล่นหัวเอร์็ดอรรอย สนุกสนานกับเหยื่อของกิเลสเสียอีก ก็ได้ไป
 สันทิฏฐิโกกับนรก ไม่ได้สันทิฏฐิโกกับสวรรค์ หรือมรรค ผล
 นิพพาน.

นี่เรียกว่าปัญหาปัจจุบัน ที่ทำให้อาดมาต้องเอาเรื่อง
 นี้มาพูดในวันนี้ เพราะอุปสรรคสำคัญ มันเป็นอย่างนี้อยู่จริงๆ
 เวลานี้มันเป็นอย่างนี้อยู่จริงๆ เพราะไม่สันทิฏฐิโกในอะไรเอา
 เสียเลย ทั้งที่ทุกเช้าทุกเย็นก็สวด สวากขาโต ภควตาธัมโม
 สันทิฏฐิโก อกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปนยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ
 แล้วมันจะดีกว่างานเสียงสัก็มากน้อย, อัดเทปเปิดเอาก็ได้ ถ้า
 มันได้ทำเพียงเท่านั้นแล้วสำเร็จประโยชน์ได้.

สันทิฏฐิโก เป็นจุดตั้งต้นของพระนิพพาน

ขอให้ไปสนใจรื้อฟื้น ก ข ก. กา กันใหม่เถอะ แต่มัน
 ไม่ใช่ ก ข ก.กา อย่างเด็กๆ มันเป็นจุดตั้งต้น, มันเป็นจุดตั้ง
 ต้นของพระนิพพาน จึงเปรียบเสมือนหนึ่ง ก ข ก. กา จะให้
 เป็นสันทิฏฐิโกในทุกเรื่องที่เรากะทำ เรื่องที่เป็นฝ่ายชั่ว ฝ่ายเลว
 ฝ่ายร้าย ก็ให้สันทิฏฐิโก จะได้เลิกมันเสีย, ที่ฝ่ายดีมีประโยชน์ก็
 ให้เป็นสันทิฏฐิโก มันจะได้เพิ่มมากขึ้น, เพิ่มมากขึ้นมันก็ใกล้ต่อ
 พระนิพพาน หรือว่าเป็นปัจจัยแก่พระนิพพานยิ่งขึ้นๆ. ให้มัน

สมกับที่เราทำอะไรหน้อยเราก็อุทิศว่า นิพพานปัจจุโย โหตุบ้าง
 อาสวกุขยาวหิ โหตุ บ้าง นั้นมันเพื่อพระนิพพานทั้งนั้น. แต่
 แล้วมันไม่ได้สันติภูฏโก ไม่ได้พูดออกมาด้วยสันติภูฏโก พูดตาม
 ธรรมเนียมอุทิศอธิษฐานตามธรรมเนียม สันติภูฏโกมันก็ตาย
 ด้านหมดแหละ, มันไม่เกิดขึ้น มันไม่ก้าวหน้า มันไม่งอกงาม.

เราปรับปรุงกันใหม่ ให้มันเป็นสันติภูฏโกไปตั้งแต่
 เรื่องแรกที่สุด, ธรรมะทั้งหลายไม่ว่าธรรมะชื่ออะไร ล้วนแต่มี
 ลักษณะสันติภูฏโก คือผู้นั้นผู้ปฏิบัติจะต้องรู้เห็นด้วยตนเอง นี่
 เราสนใจกันแต่เพียงจำชื่อไว้ จำชื่อธรรมะนั้นๆ เอาไว้ ได้ยินชื่อ
 ก็มี จำชื่อได้ก็มี มันไม่สำเร็จประโยชน์ ให้จำได้ทั้งพระไตรปิฎก
 ก็ไม่สำเร็จประโยชน์, ไม่ใช่ว่าดูถูกดูหมิ่นพระไตรปิฎก ถ้า
 เพียงแต่จำได้ท่องได้ ไม่มีสันติภูฏโก พระไตรปิฎกก็จะช่วยอะไร
 ไม่ได้. ถ้าเรารู้แต่เพียงข้อเดียวสองข้อ แต่มันจริง มันเป็นสัน-
 ติภูฏโกจริง ธรรมะนั้นจะช่วยได้.

ตลอดเวลาที่ยังไม่เป็นสันติภูฏโก ก็ยังไม่มีธรรมะ
 ช่วยจำข้อนี้ไว้ด้วย ถ้าเรื่อนั้นยังไม่เป็นสันติภูฏโก ธรรมะนั้น
 ยังไม่มีแก่เรา รีบไปสำรวจดูเร็วๆ ว่า อะไรมันเป็นสันติภูฏโกแก่
 เราแล้ว ก็ชื่อว่าอันนั้นมีแก่เรา ธรรมะข้อไหนบ้าง?

การบรรยายนี้ก็สมควรแก่เวลาแล้ว เป็นการพูดเรื่อง
 สันติปฏิโกซึ่งเรายังขาดอยู่ ยังเป็นปัญหาเป็นอุปสรรคสกัดกั้น
 ไม่ให้เราเจริญงอกงามไปตามทางธรรม. ขอให้ทะลุอุปสรรคอันนี้
 ออกไปให้ได้ ด้วยการชวนขยายเพิ่มพูนความเป็นสันติปฏิโก
 ในธรรมะที่เราจะต้องรู้ จะต้องศึกษา จะต้องปฏิบัติ แล้วก็จะได้
 รับประโยชน์สมตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงหวังไว้อย่างไร แล้ว
 ทรงประทานไว้อย่างไร ในลักษณะที่เรียกว่า สวากขาโต มัน
 เหมือนกับว่าพระองค์ได้ตรัสว่า ฉันบอกไว้ดีแล้ว ฉันวางไว้ดีแล้ว
 ฉันอธิบายไว้ดีแล้ว มันเป็นหน้าที่ที่พวกท่านทั้งหลาย จะต้องทำ
 ให้มันเป็นสันติปฏิโก.

ขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้เพียงเท่านี้, เป็นโอกาส
 ให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย ได้สวดบทพระธรรม เป็นคณสาธยาย
 ส่งเสริมกำลังใจในการปฏิบัติธรรมะ ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป โดย
 เฉพาะอย่างยิ่ง ในแนวแห่งสันติปฏิโก ณ กาลบัดนี้.

รายนามผู้บริจาคค่าพิมพ์หนังสือ สันติภูมิโก

	บาท
คุณบวรสิทธิ์ ศรีศิลป์	100
คุณบุญญฤทธิ์ ศรีศิลป์	100
คุณไขศรี นัยพินิจ	200
คุณกรกช จิตรธรรม	500
คุณจุฑารัตน์ ขาวดอกกรัก	500
คุณนันทริยา ลำเจียกเทศ	500
คุณวัชรพร ลำเจียกเทศ	500
คุณสการะ จันทร์อ่วม	500
คุณสุรัชณี จูฑะพุทธิ	500
ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม	900
คุณชัยยะ จูฑะพุทธิ	1,000
คุณนิคม และคุณคณิดา เจตน์เจริญรักษ์	1,000
คุณพรวิทย์ ลำเจียกเทศ	2,000
คุณสมทรง ปุญญฤทธิ์	2,000
คุณสอาด กองสุวรรณ	2,000
คุณศศิธร และคุณจำรูญ ลำเจียกเทศ	5,000
ธนาคารกรุงไทยจำกัด (มหาชน)	10,000

รายชื่อหนังสือ ชุดหมุนล้อ

ฉบับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่	ฉบับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่	ฉบับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่
๑๑.	พระพุทธคุณค่ากลอน	๔		ก็ไม่รู้ว่าตนควรจะมีหน้าที่อะไร			พระองค์จริง และ	
๑๒.	การศึกษาคืออะไร?	๑			๑		พระพุทธเจ้ามีอยู่ใน	
๑๓.	การงานคืออะไร?	๑	๒๘.	ความเป็นพระอรหันต์	๑		ทุกหนทุกแห่ง	๑
๑๔.	ทรัพย์สมบัติคืออะไร?	๑	๒๙.	ธรรมะคุ้มครองโลก	๑	๔๔.	ชีวิตที่ไม่เสียชาติเกิด	๑
๑๕.	สิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตมนุษย์	๑	๓๐.	คุกของชีวิต กับ เส้นที่		๕๐.	หลักเกณฑ์ที่จะช่วยโลก	
๑๖.	ปัญหาที่เกิดจากการศึกษา			ของคุก	๑		ให้รอดอยู่ได้	๑
	ไม่สมบูรณ์แบบ	๑	๓๑.	กระแสแห่งชีวิตเป็นสิ่งที่		๕๑.	เลิกอายุแล้วมาอยู่กับ	
๑๗.	ปาวณา และธรรมะใน			ต้องรู้จัก	๑		อติเมตตา	๒
	ฐานะสิ่งที่ต้องศึกษา	๑	๓๒.	สิ่งแรกที่จะต้องรู้จักนั้นคือ		๕๒.	ความไม่เห็นแก่ตัวและ	
๑๘.	ชาติในปัจจุสมุปาบท	๑		ความทุกข์	๑		ความสุขสามระดับ	๑
๑๙.	ทางออกที่ ๓ แห่งยุค		๓๓.	การหมดความเห็นแก่ตัว		๕๓.	อารัมภกถาของการเลิกอายุ	๑
	ปัจจุบัน	๑		คือหมดทุกข์	๑	๕๔.	พระรัตนตรียันั้นแหละคือ	
๑๑๐.	การบวชคืออะไร?	๑	๓๔.	ชีวิต คือขั้นอันยิ่งใหญ่			ตัวพุทธศาสนา	๑
๑๑๑.	ศาสนาคืออะไร?	๑		ตัวตน	๑	๕๕.	ชีวิตที่มีพื้นฐาน และสิ่งที่	
๑๑๒.	ตัวตนคืออะไร?	๑	๓๕.	อติเมตตาตากถา	๒		เป็นพื้นฐานของชีวิต	๑
๑๑๓.	อานาปานสติภาวนา	๑	๓๖.	อติเมตตาประยุตต์	๒	๕๖.	อริยสังและอติเมตตาตากถา	
๑๑๔.	ธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้อง		๓๗.	อติเมตตาให้ทำอะไร			และอติเมตตากับธรรมจักร	๑
	ศึกษาทั้งชนิดมีตัวตนและ	๑	๓๘.	ได้บ้าง	๒	๕๗.	อติเมตตาเท่าที่ควรจะรู้จัก	
	ไม่มีตัวตน	๑		เด็กจะเป็นผู้สร้างโลก			กันไว้บ้าง และอติเมตตา	
๑๑๕.	คุณพระไม่ตาย	๑		ในอนาคต	๑		ช่วยได้ในทุกกรณี	๑
๑๑๖.	คุณพระไม่ตายและเกิดมา		๓๙.	คู่มืออานาปานสติภาวนา		๕๘.	เรื่องที่ต้องรู้ หรือควรรู้	๑
	ทำไม?	๑		อย่างสมบูรณ์แบบ	๒	๕๙.	อิทัปปัจจยดาในฐานะหัวใจ	
๑๑๗.	ความรักดี	๑	๔๐.	การใช้อานาปานสติให้เป็น			แห่งพระพุทธศาสนา	๑
๑๑๘.	เกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า			ประโยชน์ในบ้านเรือน	๒	๖๐.	อติเมตตา	๑
	"พระเจ้า"	๑	๔๑.	บทช่วยจำสำหรับเรื่อง		๖๑.	การสืบทอดพระพุทธศาสนา	๑
๑๑๙.	ครูคือผู้ทำหน้าที่สร้างโลก	๑		อติเมตตา	๑	๖๒.	สุดยอดของความถูกต้อง	
๑๒๐.	การทำวัตรตามแบบโบราณ	๑	๔๒.	อติเมตตา กับ สันติภาพ	๑		คือ นิพพาน	๑
๑๒๑.	ประมวลปรมัตถธรรมที่คน		๔๓.	พระรัตนตรียุที่ท่านทั้งหลาย		๖๓.	พระคุณของแม่	๑
	ธรรมดาคควรทราบ	๑		ยังไม่รู้จัก	๒	๖๔.	ประมวลรูปแบบแห่งสากล	
๑๒๒.	โลกอื่น	๑	๔๔.	การพัฒนาชีวิตโดยพระไตร			พรหมจรรย์	๑
๑๒๓.	ความเกิดแห่งทุกข์ และ			ลักษณะจัดเป็นอติเมตตา	๑	๖๕.	การตกอยู่ได้อำนาจของ	
	ความไม่เกิดแห่งทุกข์	๑	๔๕.	ปาฏิหาริย์แห่งอติเมตตา	๑		ระบบประสาท	๑
๑๒๔.	นิเวศน์	๒	๔๖.	สหธรรมของอติเมตตา		๖๖.	ดับไม่เหลือ	๑
๑๒๕.	วันครู	๑		และอติเมตตาแก้ปัญหา		๖๗.	มนุษย์ทำสงครามกับ	
๑๒๖.	แผ่นดินทองต้องสร้างด้วย			ของมนุษย์ยุคปรมาณู	๑		พระธรรมหรือพระเจ้า	๑
	แผ่นดินธรรม	๑	๔๗.	พระพุทธเจ้าที่ท่านยังไม่		๖๘.	ปทานุกรมธรรมะสำหรับ	
๑๒๗.	เมื่อพอใจในหน้าที่ ที่กำลัง			รู้จักและอุดมคติของความ			ชาวบ้าน	๑
	กระทำ ก็มีลวรค์ อยู่ ณ		๔๘.	เป็นแพทย์		๖๙.	สันติวิธีโลก	๑
	ที่นั่นเอง เมื่อไม่รู้จักตัวเอง			การเห็นพระพุทธเจ้า				

สันติภูฏิกโก

- สันติภูฏิกโก : อันบุคคลเห็นได้ด้วยตนเอง คือคำแรกของพระคุณของพระธรรมที่ต้องทำความเข้าใจ.
- ถ้าไม่มีความเป็นสันติภูฏิกโก พระธรรมที่แท้จริงก็ไม่มี.
- เห็นคือรู้สึกด้วยใจ ด้วยธรรมจักขุ.
- วิปัสสนา คืออุปกรณ์ที่ช่วยให้เกิดการเห็น.
- นรก เปต เดรัจฉาน อสุรกาย ที่เป็นสันติภูฏิกโก ที่ถึงได้ในชาตินี้ คือ ความร้อนใจ ความหิวด้วยความโง่ ความโง่ และความขลาดกลัว.
- คนจะยังไม่มีศีล จนกว่าศีลเป็นสันติภูฏิกโกแก่จิตใจ คือรู้รสของศีลที่เป็นความสงบอยู่ในใจ.
- การดูให้เห็น ต้องดูที่ลักษณะ ประสาท แคนเกิด แคนดับ ส่วนล่อใจ ส่วนเลวร้าย และวิธีที่จะเอาชนะ ของสิ่งที่ต้องการจะดู.
- ความเป็นคนเชื่อง่ายคืออุปสรรคของการเห็นที่เป็นสันติภูฏิกโก.
- กาลามสูตร คือเครื่องมือที่จะใช้ต่อสู้กับอุปสรรคนี้.
- การบรรลุนิพพาน คือสันติภูฏิกโกอันสุดท้าย.
- ปรินิพพานในทิฏฐธรรม คือดับเย็นสนิทในทิฏฐธรรม ทำได้ที่นี้และเดี๋ยวนี้.
- พระนิพพานตัวอย่าง มิให้ดูอยู่แล้ว แต่คนไม่สนใจ เพราะมัวไป สันติภูฏิกโกกับนรก เลยไม่ได้สันติภูฏิกโกกับนิพพาน.